

Załącznik nr 2

Dr Adam Zadroga

**AUTOREFERAT PRZEDSTAWIAJĄCY
OPIS DOROBKU I OSIĄGNIĘĆ NAUKOWYCH**

Lublin, październik 2018

Spis treści

1. Posiadane dyplomy i stopnie naukowe	3
2. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych	4
3. Wskazanie osiągnięcia wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. 2016 r. poz. 882 ze zm. w Dz. U. z 2016 r. poz. 1311.)	
3.1. Tytuł osiągnięcia naukowego	5
3.2. Dane bibliograficzne publikacji wskazanych jako osiągnięcie naukowe	5
3.3. Omówienie osiągnięcia naukowego	6
A. Uzasadnienie dla prowadzenia dialogu interdyscyplinarnego między teologią moralną i ekonomią	6
B. OMÓWIENIE MONOGRAFII NAUKOWEJ	
1) Cel naukowy monografii	7
2) Osiągnięte wyniki	8
3) Możliwość wykorzystania osiągniętych wyników	16
C. OMÓWIENIE ARTYKUŁÓW NAUKOWYCH	17
3.4. Wkład w rozwój teologii moralnej	21
4. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych	23
4.1. Zestawienie dorobku naukowego po doktoracie w ujęciu ilościowym	23
4.2. Omówienie tematyki badawczej dorobku naukowego	24
A. OBSZAR TEOLOGICZNOMORALNY I ETYCZNO-FILOZOFICZNY ..	24
1) Metateoretyczne zagadnienia etyki gospodarczej	24
2) Człowiek – moralność – gospodarka	27
3) Współczesne problemy systemu finansowego z perspektywy etycznej	31
4) Pozostałe publikacje o charakterze teologicznomoralnym	33
B. OBSZAR EKONOMICZNO-SPOŁECZNY	34
1) Zagadnienie rozwoju społeczno-gospodarczego	35
2) Ekonomia społeczna	38
3) Polityka społeczna	38
4.3. Udział w projektach badawczych i stażach naukowych	40
4.4. Wystąpienia na konferencjach naukowych i udział w wydarzeniach popularyzujących naukę	41
4.5. Nagrody i wyróżnienia o charakterze naukowym	41

1. Posiadane dyplomy i stopnie naukowe

- 2003** Tytuł zawodowy **magistra teologii** uzyskany w dniu 6 maja 2003 r.; dyplom nr 12300, wydany 8 maja 2003 r. przez Wydział Teologii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego; praca magisterska pt. *Problematyka życia społecznego w spotkaniach naukowych Sekcji Teologów Moralistów Polskich w latach 1992-2001*, promotor: Prof. dr hab. Andrzej Derdziuk OFMCap.
- 2004** Tytuł zawodowy **magistra ekonomii** uzyskany w dniu 20 grudnia 2004 r.; dyplom nr 5629, wydany 21 grudnia 2004 r. przez Wydział Nauk Społecznych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego; praca magisterska: *Finansowanie edukacji podstawowej w Polsce po 1991 roku na przykładzie gminy Głusk*, promotor: Prof. dr hab. Zyta Gilowska.
- 2007** **Stopień naukowy doktora nauk teologicznych w zakresie teologii moralnej** nadany uchwałą Rady Wydziału Teologii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II z dnia 27 listopada 2007 r.; dyplom nr 1362, wydany 10 maja 2008 r.; rozprawa doktorska pt. *Współczesne ujęcia etyki biznesu w Polsce. Próba oceny z perspektywy teologii moralnej*; promotor: Prof. dr hab. Andrzej Derdziuk OFMCap; recenzenci: Ks. prof. dr hab. Paweł Góralczyk (UKSW w Warszawie), Ks. dr hab. Jerzy Gocko, prof. KUL (KUL w Lublinie).
- 2009** Świadectwo ukończenia **studiów podyplomowych w zakresie Zarządzania badaniami naukowymi i pracami rozwojowymi w jednostkach naukowych**; nr 01889, wydane 14 grudnia 2009 r. przez Wydział Filozofii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II (studia zorganizowane we współpracy z Lubelską Szkołą Biznesu w Lublinie).
- 2014** Świadectwo ukończenia **studiów doktoranckich w Szkole Głównej Handlowej w Warszawie w Kolegium Ekonomiczno-Społecznym w zakresie: nauki ekonomiczne – ekonomia**; nr KES/NSD/498/2014, wydane 1 października 2014 roku.

2. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych

a) Umowa o pracę:

01.10.2008 - 30.09.2009	Asystent w Instytucie Teologii Moralnej; Wydział Teologii; Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
01.10.2009 - 30.09.2012	Adiunkt w Instytucie Teologii Moralnej; Wydział Teologii; Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
01.10.2012 – obecnie	Adiunkt w Instytucie Nauk o Rodzinie i Pracy Socjalnej; Wydział Teologii; Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

b) Ważniejsze funkcje pełnione na KUL:

- Prezes zarządu Fundacji Rozwoju KUL (2013)
- Członek Senackiej Komisji Administracyjno-Finansowej (od 2012)
- Członek Senackiej Podkomisji ds. Promocji i Współpracy z Zagranicą (2012-2014)
- Członek Komisji ds. Opracowania Strategii Rozwoju KUL 2020 (2013)
- Koordynator Lubelskiego Festiwalu Nauki na Wydziale Teologii (2009-2010, 2012)
- Sekretarz Rady Wydziału Teologii (2009-2010)
- Przewodniczący Kwalifikacyjnej Komisji Stypendialnej na Wydziale Teologii (2011-2016)
- Instytutowy Koordynator Programu Erasmus (od 2012)
- Kurator Samorządu Studentów Wydziału Teologii (2011-2016).

c) Umowy o dzieło:

Wykłady z etyki w Lubelskiej Szkole Wyższej im. Króla Władysława Jagiełły w Lublinie w r. akad. 2008/2009 i 2009/2010.

Wykłady z etyki w biznesie i administracji w Wyższej Szkole Biznesu National Louis University w Nowym Sączu (Wydział Zamiejscowy w Tarnowie) w r. akad. 2010/2011.

3. Wskazanie osiągnięcia wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. 2016 r. poz. 882 ze zm. w Dz. U. z 2016 r. poz. 1311.)

3.1. Tytuł osiągnięcia naukowego

Teologia moralna w interdyscyplinarnym dialogu z ekonomią

3.2. Dane bibliograficzne publikacji wskazanych jako osiągnięcie naukowe

MONOGRAFIA

Adam Zadroga, *Katolicka myśl ekonomiczno-społeczna wobec fundamentalnych założeń ekonomii głównego nurtu*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2018, ss. 279.
ISBN 978-83-8061-485-7

Recenzentami w procesie wydawniczym byli:

- Prof. SGH, dr hab. Krzysztof Jarosiński (Kolegium Ekonomiczno-Społeczne Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie)
- Prof. dr hab. Andrzej Derdziuk OFMCap (Wydział Teologii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II)

ARTYKUŁY NAUKOWE

1. Adam Zadroga, *Ekonomia społeczna i nauczanie społeczne Kościoła. Wzajemne implikacje aksjologiczne*, „Roczniki Teologiczne” (56)2009, z. 3 [„Zeszyt Teologii Moralnej”], s. 213-229.
2. Adam Zadroga, *Methodological Premises of the Ethics of Social Entrepreneurship: From the Perspective of the Teachings of the Catholic Church*, „Rocznik Teologii Katolickiej”, tom XVI/1, 2017, s. 141-151. DOI: 10.15290/rtk.2017.16.1.09
3. Adam Zadroga, *Personalistyczna koncepcja moralności gospodarczej w ujęciu Jana Pawła II i Benedykta XVI w kontekście współczesnego kryzysu ekonomicznego*, „Roczniki Teologii Moralnej” 4(59)2012 s. 211-221.

3.3. Omówienie osiągnięcia naukowego

A) Uzasadnienie dla prowadzenia dialogu interdyscyplinarnego między teologią moralną i ekonomią

Jednym z celów nauki społecznej Kościoła – jako dyscypliny teologicznej, a zwłaszcza teologicznomoralnej¹ – jest dialog z każdą dziedziną ludzkiej wiedzy². Zadanie to wyrasta z przeświadczenia, że „zarówno interpretacja, jak i rozwiązanie aktualnych problemów ludzkiego współżycia wymaga uwzględnienia ich wymiaru teologicznego”³. Jednocześnie zasadniczą intencją w tym dialogu pozostaje pragnienie inspirowania i przepajania życia społecznego wartościami, które wynikają z Ewangelii. W tym sensie teologia moralna społeczna jest narzędziem ewangelizacyjnego posłannictwa Kościoła⁴.

Z jednej strony realizacja tej misji w ramach owego interdyscyplinarnego dialogu wyraża się w zachęcaniu do otwierania się innych dyscyplin naukowych na ukazywane im przez naukę społeczną Kościoła wartości i normy oraz „szerszą perspektywę służby osobie ludzkiej, poznanej i miłowanej w pełni jej powołania”⁵. Z drugiej strony, z uwagi na to, że ma to być forma dialogu, postawa otwartości dotyczy także teologii moralnej społecznej. Pozwala to jej „nabywać kompetencji, konkretności i aktualności. Dzięki nim Kościół może lepiej zrozumieć człowieka w społeczeństwie, przemawiać do ludzi mu współczesnych w bardziej przekonujący sposób i skuteczniej wypełniać swoje zadanie wcielania w świadomość i wrażliwość społeczną naszych czasów słowa Bożego i wiary”⁶.

Jedną z dziedzin ludzkiej wiedzy, którą coraz intensywniej interesuje się Kościół, są nauki społeczne. Jak stwierdził Jan Paweł II: „poszukiwania w dziedzinie nauk społecznych mogą się skutecznie przyczyniać do polepszenia stosunków między ludźmi (...). Dlatego Kościół, troszczący się nieustannie o prawdziwe dobro człowieka, coraz żywiej interesuje się tą dziedziną badań naukowych i pragnie czerpać z niej konkretne wskazania, aby z ich pomocą wypełniać swoją misję nauczania”⁷. Ogólniejszą przesłanką otwartości Kościoła na nauki społeczne jest przekonanie, że jeśli poszukuje się prawdy o człowieku i otaczającym go świecie, nie można wykluczyć z tego procesu żadnej dziedziny wiedzy. „Kościół uznaje i przyjmuje wszystko to, co przyczynia się do zrozumienia człowieka w coraz szerszej, zmieniającej się i coraz bardziej złożonej sieci relacji społecznych. Jest on świadomy faktu, że do głębokiego poznania człowieka nie dochodzi się jedynie przez teologię”⁸.

¹ Takie stanowiska przyjmuję za Janem Pawłem II – por. SRS 41, CA 55.

² Papieska Rada „Iustitia et Pax”, *Kompendium nauki społecznej Kościoła* [dalej KNSK], Wydawnictwo Jedność, Kielce 2005, pkt 76-78.

³ CA 55.

⁴ KNSK 62-68.

⁵ CA 59.

⁶ KNSK 78.

⁷ Jan Paweł II, *Motu proprio Socialium scientiarum investigationes* (1 stycznia 1994): *L'Osservatore Romano* (ed. pol.), nr 3 (161) / 1994, s. 39: AAS 86 (1994) 209.

⁸ KNSK 78.

W ramach tak rozumianego podejścia interdyscyplinarnego za przedmiot moich badań po doktoracie obrałem teologię moralną w jej odniesieniu do ekonomii jako jednej z dyscyplin nauk społecznych. Dalej omówię najważniejsze publikacje stanowiące rezultat moich poszukiwań w tym zakresie.

B) OMÓWIENIE MONOGRAFII

1) Cel naukowy monografii

Analizując teorię ekonomii pod kątem epistemologiczno-metodologicznym, należy stwierdzić, że od czasu powstania klasycznej ekonomii (1776 r.), aż po obecnie panujący główny nurt ekonomii dominuje modernistyczno-pozytywistyczny standard naukowości. Jednak w ostatnich latach – szczególnie w kontekście kryzysu gospodarczego 2008-2009 roku – coraz częściej pojawiają się krytyczne opinie na temat tego paradygmatu o scjentyistycznej proveniencji. Okazuje się, że jest on coraz bardziej niewystarczający dla zrozumienia złożoności rzeczywistości gospodarczej oraz nie pozwala odpowiedzieć na wszystkie szczegółowe wyzwania i dylematy związane z gospodarką i gospodarowaniem. Stąd pojawia się coraz większa otwartość na podejście interdyscyplinarne.

Patrząc na ekonomię z perspektywy metanaukowej, dostrzega się sporą różnorodność ujęć, nurtów, kierunków, doktryn i szkół myśli ekonomicznej. Co więcej, trzeba zauważyć, że gospodarka i gospodarowanie, jako przedmiot badań ekonomii, stanowią obszar zainteresowania nie tylko wąsko rozumianych nauk ekonomicznych, ale także nauk humanistycznych, takich jak: historia, filozofia, etyka czy teologia moralna. To wszystko świadczy o pewnym stopniu pluralizmu epistemologicznego i metodologicznego w ekonomii, jednak z wyraźnie określonym ortodoksyjnym nurtem. Z kolei narastająca ilość publikacji w zakresie analiz metanaukowych jest dowodem wzmożonej potrzeby weryfikacji dotychczasowej warstwy metodologicznej w ekonomii.

Jednym z przejawów otwartości współczesnej ekonomii na inne paradygmaty myślenia niż scjentyistyczno-pozytywistyczny jest renesans ekonomii normatywnej. Szczególnie bogaty dorobek w tym obszarze wypracowała myśl katolicka, zwłaszcza dzięki dość intensywnemu rozwojowi nauki społecznej Kościoła oraz pogłębiającym ją katolickim badaczom – teologom, filozofom, socjologom i ekonomistom. To właśnie katolicka myśl ekonomiczno-społeczna jest głównym przedmiotem omawianej monografii. Stanowi ona jeden z nurtów ekonomii normatywnej, który czerpie przede wszystkim z założeń epistemologiczno-metodologicznych nauki społecznej Kościoła (teologii moralnej) i obejmuje zagadnienia o charakterze gospodarczym, w ścisłym powiązaniu z warunkującymi je kwestiami społeczno-moralnymi.

Oceniając obecny stan wiedzy w zakresie katolickiej myśli ekonomiczno-społecznej (zwłaszcza w Polsce), należy uznać go raczej za skromny oraz za zbyt rzadko aktualizowany i upowszechniany. Dorobek w tym zakresie został częściowo zawarty w niektórych podręcznikach ekonomii⁹. Jednak jest on tam przedstawiany dość ogólnikowo i w sposób przeglądowy. Nie uwzględnia on także najnowszych

⁹ Por. np. W. Stankiewicz, *Historia myśli ekonomicznej*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2007.

wypowiedzi Kościoła. Niektórzy autorzy¹⁰ prezentują ten nurt w powiązaniu z innymi szkołami czy prądami myśli ekonomicznej. Podkreślają przy tym jego niebanalne znaczenie.

Stawiając i weryfikując tezę o redukcjonizmach dotyczących założeń ontologicznych, epistemologicznych i metodologicznych ekonomii głównego nurtu, podstawowym celem omawianej pracy jest nadanie nowego, szerszego wymiaru ekonomii poprzez odwołanie się do tożsamości ontologiczno-epistemologicznej oraz praktyki badawczej nauki społecznej Kościoła (teologii moralnej). W moim przekonaniu może to stanowić punkt wyjścia do dalszych pogłębionych rozważań nad istotą ekonomii jako dyscypliny naukowej, a w konsekwencji nad jej rolą w kształtowaniu rzeczywistości nie tylko gospodarczej, ale i społecznej. Podjęte badanie wpisuje się w podnoszony przez część badaczy postulat większego wykorzystania w metodologii ekonomii sądów wartościujących. Potrzeba obecności aksjologii i etyki w ekonomii, a w konsekwencji także w praktyce działalności gospodarczej, uwidoczniła się w oczywisty sposób m.in. w kontekście globalnego kryzysu finansowego lat 2008-2009.

Szczegółowe cele badawcze pracy to:

- a) Przedstawienie ewolucji w sferze poznawczej, w tym uwarunkowań, które spowodowały proces niemal całkowitego porzucenia i odejścia od metafizyki na rzecz scjentyzmu i pozytywizmu.
- b) Charakterystyka zasadniczych wątków debaty wokół tożsamości ekonomii z perspektywy epistemologiczno-metodologicznej: wskazanie miejsca ekonomii wśród innych nauk, opisanie dwóch głównych nurtów metodologicznych w uprawianiu ekonomii, przedstawienie kontrowersji związanych z podziałem ekonomii na pozytywną i normatywną oraz ukazanie poznawczej i aplikacyjnej funkcji ekonomii.
- c) Ujawnienie, rekonstrukcja i ocena przekonań stanowiących fundamentalne założenia ekonomii głównego nurtu (przede wszystkim ekonomii neoklasycznej), których korzenie sięgają filozoficznych źródeł ontologicznych i epistemologicznych modernizmu.
- d) Ukazanie znaczenia katolickiej myśli ekonomiczno-społecznej jako wiedzy uzupełniającej rozumienie zjawisk gospodarczych poprzez wpisanie ich w szerszą i głębszą perspektywę ontologiczną (odwołującą się do transcendentnego wymiaru życia ludzkiego), a także jako takiej odmiany ekonomii normatywnej, gdzie punktem odniesienia (kryterium aksjologicznym) są: osobowa godność podmiotu gospodarującego oraz wartości podstawowe (prawda, wolność, sprawiedliwość, miłość) i zasady nauki społecznej Kościoła, które można przyjąć za aksjologiczny fundament wszelkiej działalności gospodarczej, nienaruszający wymogów racjonalności ekonomicznej.

2) Osiągnięte wyniki

Realizacja wskazanych wyżej celów badawczych wymagała przeprowadzenia szerokiego i pogłębionego studium, polegającego na analizie niezwykle obszernego piśmiennictwa z zakresu nauk ekonomicznych (szczególnie z metodologii ekonomii i

¹⁰ Por. np. G. Spychalski, *Zarys historii myśli ekonomicznej*, PWN, Warszawa 2001.

historii myśli ekonomicznej), filozofii (w tym epistemologii i etyki) oraz nauk teologicznych (zwłaszcza teologii moralnej). Mając świadomość ogromu treści zawartych w tych publikacjach, dokonałem metodycznej selekcji zebranego materiału pod kątem jego przydatności dla realizacji zamierzonych celów naukowych. Analizie poddałem przede wszystkim najbardziej charakterystyczne stanowiska, sięgając do tekstów źródłowych oraz krytycznych opracowań. W osiągnięciu ostatecznych wyników badań szczególnie pomocne okazały się publikacje autorstwa: Adama Glapińskiego, Andrzeja Wojtyny, Marka Ratajczaka, Haliny Zboroń, Jerzego Gocki i Anieli Dylus. Trzeba przy tym zaznaczyć, że wymienieni autorzy odwołują się w swoich pracach do wiodących aktualnie publikacji zagranicznych, co pośrednio ułatwiło dotarcie i uwzględnienie dorobku naukowego badaczy z obszaru języka angielskiego, niemieckiego i włoskiego.

Dyskurs przeprowadzony w **pierwszym rozdziale** monografii pozwolił mi osiągnąć wyniki związane z realizacją dwóch pierwszych celów szczegółowych:

a) Ewolucja w sferze poznawczej

W czasach odrodzenia dokonał się „punkt zwrotny” w historii ludzkiej umysłowości. W miejsce dawnego utożsamienia „prawdy” i „bytu” pojawia się utożsamienie „prawdy” i „faktyczności”. Zadaniem ludzkiego umysłu przestało już być rozważanie bytu. Ważne stało się tylko rozważanie *factum* – tego, co zostało zrobione i co jest właściwe dla świata człowieka. Uznano, że tylko to można poznać prawdziwie. W konsekwencji – jak zauważył Joseph Ratzinger – „Ponad siebie nie może już człowiek spojrzeć, więc (...) musi sam siebie uznać za przypadkowy twór odwiecznej ewolucji. (...) Odbiera mu się niebo, z którego miał pochodzić, i tylko ziemia faktów pozostaje w jego rękach; ziemia, w której teraz za pomocą łopaty stara się odcyfrować trudną historię swego powstania”¹¹.

Taki sposób myślenia funkcjonował mniej więcej do czasów oświecenia i następstw związanych z rewolucją techniczną końca XVIII i całego XIX wieku. Wówczas nastąpił kolejny zwrot, tym razem ku myśleniu technicznemu. W dobie modernizmu i scjentyzmu zadaniem nauki stało się przede wszystkim dostarczanie rozwiązań technologicznych, które przysłużą się postępowi cywilizacyjnemu. Jedną z konsekwencji tego było wyodrębnianie dyscyplin, których celem jest doskonalenie technologii i znajdowanie nowych ich zastosowań w praktyce. Zasadniczo tylko tym dyscyplinom zaczęto przypisywać miano nauki (ang. *science*), odmawiając tego statusu dziedzinie nauk humanistycznych i społecznych. Trzeba tu podkreślić, że także ekonomia, jako autonomiczna już dziedzina wiedzy, kształtowała się w takim właśnie kontekście filozoficznym i epistemologicznym.

Pod wpływem pozytywizmu narodziło się współczesne rozumienie scjentyzmu, które charakteryzuje się jednością metodologiczną, tj. podobieństwem czy wręcz identycznością metod wszystkich dyscyplin empirycznych. W konsekwencji przyjmowany w przyrodoznawstwie wzorzec wiedzy naukowej – opierający się na empirycystycznym kryterium naukowości – zaczął stanowić punkt odniesienia także

¹¹ J. Ratzinger, *Wprowadzenie do chrześcijaństwa. Wyznanie – Chrzest – Naśladowanie*, tłum. R. Biel, M. Górecka, Wydawnictwo KUL, Lublin 2017, s. 66-67.

dla humanistyki. Uznano, że humanistyka może osiągnąć poziom wiedzy pozytywnej na równi z dyscyplinami przyrodniczymi, jeśli tylko dostosuje się do reguł postępowania badawczego obowiązujących w przyrodznawstwie. Odejscie od myślenia filozoficznego (metafizycznego) na rzecz postępowania ściśle metodologicznego i związana z tym koncentracja na wiedzy naukowej (odkrywanej na sposób dedukcyjny bądź indukcyjny) – wbrew dość powszechnym nadziejom – nie ułatwiły jednoznacznej odpowiedzi na kluczowe pytania o prawdę: *Co rzeczywiście wiemy?* i *Dlaczego wiemy, że to, co wiemy, odpowiada prawdzie?* Z perspektywy czasu można jedynie stwierdzić, że dawni i obecni metodologicznie wyrafinowani badacze zgromadzili niezwykle dużo materiału na ten temat, jednak nie zdołali osiągnąć zgody co do tych zasadniczych problemów epistemologicznych.

b) Tożsamość ekonomii z perspektywy epistemologiczno-metodologicznej

W wymiarze epistemologiczno-metodologicznym współczesna ekonomia znajduje się gdzieś pośrodku – pomiędzy naukami przyrodniczymi a wiedzą humanistyczną. Złożony charakter jej przedmiotu nie pozwala na znalezienie jednoznacznego rozwiązania metodologicznego. Pozytywizm logiczny, który wciąż wywiera znaczny wpływ na ekonomię, należy uznać za niewystarczającą podstawę filozoficzną dla tej nauki. Jako słuszny należy przyjąć postulat większego otwarcia na metodologiczny pluralizm. Ekonomia powinna łączyć podejście historyczno-empiryczne z pozytywistyczno-dedukcyjnym, gdyż dzięki temu zachowuje swą tożsamość nauki społecznej i pozwala lepiej badać złożoność rzeczywistości gospodarczej oraz bardziej wszechstronnie oceniać skuteczność stosowanych obecnie rodzajów polityki ekonomicznej. Ponadto ekonomia potrzebuje, oprócz podejścia systemowego – jak zauważył niegdyś Joseph Schumpeter – również podejścia genetycznego, które umożliwi w teorii ekonomii jaśniejsze oddzielenie ukrytego (nierzadko) wartościowania, postulatów ideologicznych i założeń metafizycznych od badań *stricte* analitycznych.

Kierując się tą wskazówką, w **drugim rozdziale** podjąłem krytyczne badanie o charakterze genetycznym głównego nurtu ekonomii. Pozwoliło mi to osiągnąć wyniki związane z trzecim celem szczegółowym.

c) Fundamentalne założenia ekonomii głównego nurtu

Przeprowadzone metateoretyczne analizy pokazały, że z jednej strony, w zakresie empirycznych badań stosowanych, można wręcz mówić o „złotym wieku odkryć” w całej współczesnej ekonomii i w związku z tym można postrzegać ją jako przysłowiowego „kolosa”. Z drugiej jednak strony należy zauważyć pojawiające się głosy krytyczne odnośnie do jej teoretycznych podstaw – fundamentalnych założeń ontologicznych oraz epistemologiczno-metodologicznych. Te krytyczne opinie pochodzą zarówno ze środowiska heterodoksyjnych badaczy oraz metodologów i filozofów nauki, ale także, co znamienne, ze strony samych ortodoksyjnych ekonomistów. Przy tym, zgłaszane postulaty coraz częściej mają na celu prowadzenie ekonomii w bardziej humanistycznym kierunku. Generalnie zauważa się, że

ekonomiści ortodoksyjni zbyt mało uwagi poświęcają refleksji ontologicznej nad naturą badanych problemów. Tymczasem metafizyka dostarcza podstaw filozoficznych, które umożliwiają wyjaśnienie i usystematyzowanie poglądów na istotę bytu społeczno-gospodarczego. Ma to również istotny wpływ na wybór właściwej dla ekonomii metodologii.

Zastosowanie takiej pogłębionej refleksji pozwala zauważyć m.in., że podtrzymywanie założenia, iż nauki ekonomiczne są tożsame z naukami przyrodniczymi – a więc także w warstwie ontologicznej, epistemologicznej i metodologicznej – jest oparte na błędnym pojmowaniu natury zjawisk i procesów gospodarczych. W istocie mają one bowiem naturę antropologiczną i społeczną. To oznacza, że nie można zrównać człowieka i jego społecznych zachowań z mechanizmami, które zachodzą w organizmach niższego rzędu w porządku stworzenia i w ich przyrodniczym świecie różnych wzajemnych zależności. Zwierzęta jako istoty „nie-ludzkie” kierują się instynktem i są w związku z tym determinowane do określonych zachowań, reakcji. Natomiast człowiek jako jedyny w świecie ożywionym posiada wyjątkowe atrybuty w postaci wolnej woli i rozumu. To dlatego przede wszystkim nie można sprowadzić jego zachowań indywidualnych i społecznych do poziomu świata zwierząt. Byłby to kardynałny błąd ontologiczny i antropologiczny. Między innymi dlatego pozytywistyczny standard naukowości przyjęty w głównym nurcie ekonomii jest nie do zaakceptowania, i – jak podkreśla się coraz częściej w wypowiedziach samych ekonomistów – czas najwyższy na poważną debatę nad weryfikacją dotychczasowego paradygmatu.

Poza tym, obserwuje się spadek zainteresowania związkiem pomiędzy rozwojem myśli ekonomicznej a światem zewnętrznym, tj. uwarunkowaniami ekonomicznymi, społecznymi, kulturowymi, filozoficznymi i ogólnonaukowymi. Wynika to z rozpowszechnienia się przekonania o dominującym znaczeniu czynnika logicznego (wewnętrznego) w rozwoju ekonomii. Zastanawiające jest to, że nawet świadomość współczesnych wyzwań ekonomicznych i cywilizacyjnych, takich jak: kształtowanie się tzw. nowej gospodarki i społeczeństwa informacyjnego (opartego na wiedzy), globalizacja gospodarki światowej, pogłębianie się nierówności cywilizacyjnych i dochodowych, ekologiczne uwarunkowania i skutki dotychczasowych wzorców rozwoju, wpływ odmienności kulturowych i światopoglądowych na wzorce zachowań mikroekonomicznych i modele rozwoju społeczno-gospodarczego, nie wzbudza wśród większości ekonomistów potrzeby zasadniczej rewizji paradygmatu współczesnej ekonomii. Tymczasem istnieje paląca potrzeba poszukiwania takich rozwiązań w polityce gospodarczej, które pozwalałyby skuteczniej, niż to ma miejsce współcześnie, rozwiązywać realne problemy.

Taki kierunek refleksji nad ewentualną modyfikacją dominującego paradygmatu współczesnej ekonomii koresponduje z katolicką myślą ekonomiczno-społeczną. Jej tożsamość ontologiczno-epistemologiczna oraz status metodologiczny stanowiły przedmiot badania **trzeciego rozdziału**, co pozwoliło na realizację czwartego celu szczegółowego.

d) Znaczenia katolickiej myśli ekonomiczno-społecznej dla rozwoju ekonomii

W świetle przeprowadzonych analiz należy stwierdzić, że katolicka myśl ekonomiczno-społeczna (podobnie jak cała nauka społeczna Kościoła) stanowi kategorię niezależną i ma naturę teologiczną, a szczególnie teologicznomoralną. Nie oznacza to jednak braku możliwości wnoszenia wkładu w rozwój ekonomii. Wręcz przeciwnie. W kontekście otwarcia ekonomii na interdyscyplinarny dialog szczególnie cenne mogą się dla niej okazać treści, jakie głoszą katoliccy myśliciele zarówno na temat fundamentalnych założeń ontologiczno-epistemologicznych, jak i odnośnie do postulowanych kierunków rozwiązań aktualnych kwestii gospodarczych, w których akcentuje się nie tyle aspekty techniczno-pragmatyczne, co wymiar aksjologiczno-normatywny.

Badacze katoliccy, angażując rozum i wiarę, wraz ze wszystkimi ludźmi dobrej woli, poszukują prawdy i sensu życia osobistego i społecznego – w tym zaangażowania w rzeczywistość gospodarczą. Za oryginalną propozycję dla świata z ich strony należy uznać „humanizm integralny i solidarny”¹². Koncepcja ta opiera się na przesłankach o charakterze teologicznym, antropologicznym i społecznym, które katolicy odnajdują w Piśmie Świętym, antropologii teologicznej i nauce społecznej Kościoła.

Poszukiwanie antropologii adekwatnej do potrzeb opisu realnych zachowań gospodarczych, a równocześnie uwzględniającej człowieka jako podmiot działania moralnego, wymaga integralnego rozumienia osoby ludzkiej. Człowieka nie można bowiem postrzegać tylko jako jednostki, która – jak inne byty „bezwolne” (np. zwierzęta kierujące się instynktem) – bezwzględnie dąży do maksymalizacji własnej, indywidualnej korzyści. Należy uwzględnić także jego ogromny potencjał duchowo-moralny: rozum i wolną wolę, sumienie, cnoty i wady, itp. Ludzkie działanie ma charakter *intencjonalny* i nie jest jakimś rodzajem determinizmu, który zakłada się w modelu „człowieka ekonomicznego” (*homo oeconomicus*). W związku z tym, w wymiarze myśli ekonomiczno-społecznej, Kościół propaguje personalizm, który podkreśla godność osoby ludzkiej i proponuje takie rozwiązania doktrynalne, w których człowiek – pozostając wolnym w dążeniu do swojego ostatecznego celu – nie jest postrzegany jedynie jako narzędzie struktur społecznych, ekonomicznych i politycznych, lecz jako podmiot. W tym kontekście został sformułowany postulat, by również współczesna ekonomia, czerpiąc z koncepcji personalizmu katolickiego, zastosowała do swych analiz rzeczywistości gospodarczej i natury gospodarowania klucz hermeneutyczny: osoby i czynu. Zostało też podkreślone, że teologia moralna może pomóc ekonomii zwrócić uwagę na fakt, że owa zależność między osobą a czynem ma swoją etyczną potencjalność już w wymiarze ontycznym, co staje się istotnym argumentem na rzecz rozwoju metafizycznej ekonomii normatywnej.

Możliwie szerokie i pogłębione łączenie fundamentalnych osiągnięć teologii moralnej (której częścią jest nauka społeczna Kościoła) oraz ekonomii od blisko ćwierć wieku stało się celem personalizmu ekonomicznego¹³. Celem tego

¹² KNSK, 19.

¹³ Koncepcja personalizmu ekonomicznego powstała i rozwinęła się w USA w Acton Institute. Odebrałem tam staż naukowy w 2010 roku, a potem w latach 2010-2012 trzykrotnie brałem udział w konferencji pt. *Acton University* poświęconej m.in. tej tematyce.

interdyscyplinarnego prądu badawczego jest połączenie fundamentalnych osiągnięć teologii moralnej i ekonomii. Realizacja tego ambitnego zadania badawczego odbywa się na zasadzie otwartego dialogu, w którym niektórzy katolicy (ale też protestanci) myśliciele społeczni – wychodząc z perspektywy wiary chrześcijańskiej, a zwłaszcza charakterystycznego dla niej podkreślania godności osoby ludzkiej i płynących stąd rozmaitych zasad życia społecznego – debatuje z ekonomistami na temat moralnych aspektów działalności rynkowej. W dorobku tego prądu myślowego znajdują się treści, które odpowiednio zrozumiane i przyjęte, z całą pewnością mogą przyczynić się do zbudowania porządku społeczno-gospodarczego na miarę godności człowieka.

Za swoisty ekonomiczny korelat personalizmu katolickiego można uznać *szkołę austriacką w ekonomii*. Zachodzi tu głęboka zbieżność filozoficzna. Atrakcyjność myśli ekonomicznej przedstawicieli tej szkoły dla konstrukcji projektu personalizmu ekonomicznego wiąże się przede wszystkim z tym, że podkreśla ona wagę podmiotu działalności gospodarczej w ekonomii. Prakseologiczna koncepcja działania człowieka w strukturze wolnego rynku pośrednio afirmuje jego godność jako wolnego i odpowiedzialnego podmiotu, zdolnego także do społecznej współpracy prowadzącej do ogólnego dobrobytu. Pokazuje również, w jaki sposób moralnie dopuszczalne pragnienie szeroko rozumianego zysku osobistego, poprzez mechanizm rynkowy, prowadzi do spontanicznej kooperacji społecznej. Austriaccy ekonomiści usiłują sformułować prawa ekonomii jako naukowe sądy pozytywne, a nie zajmują się w tym przypadku ekonomią polityczną (polityką gospodarczą) wydającą sądy oceniające. To, co ich jednak odróżnia od ekonomistów będących pod wpływem pozytywizmu logicznego, to fakt, że wyprowadzają prawa ekonomiczne, przyjmując założenia prakseologiczne, które z filozoficznego punktu widzenia mają wiele wspólnego z filozoficznym realizmem i teologią katolicką.

Doceniając pozytywną rolę mechanizmu rynkowego w budowaniu ładu gospodarczego, podobnie jak ma to miejsce w szkole austriackiej, Kościół wyraża jednocześnie uzasadnioną troskę o to, by nie stał się on jedynym punktem odniesienia zarówno dla rzeczywistości ekonomicznej, jak i całego życia społecznego. Dlatego katolicka myśl ekonomiczno-społeczna podkreśla, że wolny rynek posiada swoje naturalne ograniczenia, do których należy zaliczyć przede wszystkim ludzką niedoskonałość i skłonność do zła. Należy nie tylko promować wolność człowieka (w tym wolność gospodarczą), ale także podkreślać konieczność oparcia jej na fundamencie różnorodnych zasad moralnych, chroniących niezbywalną godność każdej osoby. W tym sensie ekonomiści poszukujący coraz lepszych rozwiązań w zakresie gospodarowania powinni zwracać uwagę nie tylko na osiągnięcia ekonomii pozytywnej, ale pozostawać jednocześnie otwarci na wpływ różnych kulturotwórczych instytucji, w tym także Kościoła katolickiego, które oferują swoje propozycje w zakresie ekonomii normatywnej.

Zasady nauki społecznej Kościoła i wartości podstawowe jako całość stanowią istotny wyraz prawdy o człowieku i społeczeństwie. To przede wszystkim dzięki nim katolicka myśl w sposób pozytywny proponuje i objawia światu integralny obraz człowieka – także w kontekście jego wielorakich form zaangażowania społecznego, w tym gospodarczego. Każda z owych norm i wartości na swój własny sposób „oświeca” życie społeczno-ekonomiczne w jego różnorodnych wymiarach – pozwalając nie tylko odsłaniać złożoność współczesnej rzeczywistości gospodarczej i ukazywać

jej wewnętrzne skomplikowanie oraz wzajemne powiązania różnych czynników, ale także dokonywać pogłębionej oceny poszczególnych sytuacji, struktur i systemów społeczno-ekonomicznych. Wyznaczają więc one w zakresie życia społeczno-gospodarczego horyzont normatywny dla profetyczno-krytycznej misji Kościoła. Jako pomoc poznawcza służy także zasada heurystyczna, która umożliwi odkrycie bardziej konkretnych treściowo norm życia społecznego i ekonomicznego.

W związku z tym należy wyraźnie podkreślić, że Kościół, jeśli się interesuje i wypowiada na temat danej koncepcji systemu gospodarczego, to czyni to tylko w aspekcie oceny etycznej, a nie techniczno-pragmatycznej. Jego wypowiedzi, odwołując się do interdyscyplinarnych źródeł naukowych o charakterze teologicznym, filozoficznym, humanistycznym i historycznym, dotyczą warstwy moralnej życia społecznego, w tym normatywnej oceny działań w sferze gospodarczo-technicznej. Stąd nie można również mówić o żadnym katolickim porządku gospodarczym, gdyż nauka społeczna Kościoła jedynie formułuje zasady społeczne i wskazuje na wartości, które powinno uwzględniać się w każdym porządku ekonomicznym godnym człowieka. Możliwe jest także na ich podstawie analizowanie i poddawanie krytycznej ocenie istniejących systemów. Takie badania pozwalają stwierdzić, które systemy społeczno-gospodarcze nie są do pogodzenia (częściowo lub w całości) z zasadami katolickiej nauki społecznej, a które z kolei wykazują wysoki stopień koincydencji. Wydaje się, że zwłaszcza koncepcja społecznej gospodarki rynkowej zgadza się z najważniejszymi postulatami Kościoła w kwestiach ekonomicznych.

W moim przekonaniu metafizyczny „twardy rdzeń” katolickiej myśli ekonomiczno-społecznej ma szansę na nowo otworzyć umysły naukowców na drogę poznania, która w historii wysiłków epistemologicznych ma swoją długą, ale jednocześnie pełną zwrotów dynamikę. Drogę tę stanowi podwójny porządek poznania oparty na integrującym spotkaniu rozumu i wiary. W ramach katolickiej myśli ekonomiczno-społecznej wszelkie doczesne formy rzeczywistości (np. gospodarka, kultura, polityka) postrzegane są nie „z” Objawienia Bożego, lecz „w” jego świetle. Kryje się za tym uznanie dla ludzkiego rozumu jako autonomicznego źródła poznania. Kościół przyjmuje więc, że prawdy dotyczące ludzkiego życia nie wynikają bezpośrednio „z” Ewangelii, lecz przede wszystkim ze społecznej natury człowieka. Prawdy te mogą być rozjaśniane „w” świecie wiary osadzonej na prawdzie Ewangelii dopiero wtedy, gdy zostaną wpięrow rozpoznane za pomocą rozumu wspartego narzędziami badawczymi adekwatnymi do analizowanej rzeczywistości.

Dla określenia tożsamości i specyfiki nauki społecznej Kościoła, a tym samym także dla katolickiej myśli ekonomiczno-społecznej jako jej istotnej części, kluczowe znaczenie ma właściwe zrozumienie słusznej autonomii nauki (łac. *legitima scientiae autonomiam*). Pozwala to bowiem we właściwy sposób uporządkować złożoną relację teologicznego i świeckiego opisu rzeczywistości. Rzutuje to także bezpośrednio na kwestię kompetencji Kościoła w sprawach społeczno-gospodarczych, charakter i zakres obowiązywalności formułowanych przez niego norm, a przede wszystkim na zasadnicze kwestie epistemologiczne – w tym na sposób łączenia wyników badań z obszaru nauk społecznych, humanistycznych, filozoficznych i teologicznych.

Prawo Kościoła do wypowiedzania się w sprawach gospodarczych wynika z tego, że chrześcijańskie orędzie o zbawieniu dotyczy *każdego* człowieka i *całego*

człowieka: ogarnia go w całokształcie jego istoty i działania. Gdziekolwiek więc jest i działa człowiek, tam również jest miejsce dla nauczania Kościoła, który pragnie przede wszystkim pomóc człowiekowi osiągnąć jego ostateczne powołanie – zbawienie duszy. Przypomina więc, że cel każdej ludzkiej aktywności, w tym działalności gospodarczej, powinien być zsynchronizowany z ostatecznym celem człowieka. Najważniejszy sens gospodarki i gospodarowania, którym jest służba integralnemu rozwojowi człowieka, wyraźnie wskazuje na antropologiczno-personalny wymiar ekonomii, co w oczywisty sposób implikuje potrzebę ocen moralnych w takim samym stopniu, jak wszelkie inne obszary związane z wolnym i rozumnym działaniem osoby ludzkiej. Kwestie społeczne i gospodarcze dotyczą relacji międzyludzkich, stąd nie można wykluczyć ich spod wpływu unormowań moralnych.

Chcąc określić naturę i zakres kompetencji Kościoła w sprawach gospodarczych, należy w nauczaniu ekonomii odróżnić dwa obszary: techniczny i moralny. Do pierwszego obszaru można zaliczyć: czystą teorię oraz opis istniejących instytucji ekonomicznych. W tym przypadku leży to poza zasięgiem kompetencyjnym Kościoła. Z kolei w przypadku drugiego obszaru, w którym mieszczą się badania nad historią gospodarczą oraz studia nad polityką ekonomiczną, otwierają się możliwości zgłębiania związku między życiem religijnym i ekonomicznym (płaszczyzna historyczno-socjologiczna), a wręcz konieczność uwzględniania szerszych celów pozagospodarczych w formułowaniu strategii działań gospodarczych (cele społeczno-moralne, tj. społecznie odpowiedzialny rozwój gospodarczy, troska o środowisko naturalne, sprawiedliwość itp.). Właśnie w tych dwóch działach Kościół może i powinien zabierać głos.

Katolicycy teologowie i etycy społeczni, którzy w swojej naukowej refleksji podejmują tematykę ekonomiczną, posługują się metodą charakterystyczną dla nauki społecznej Kościoła. Stąd również katolicka myśl ekonomiczno-społeczna stanowi odbicie trzech poziomów nauczania Kościoła w kwestiach społecznych: *fundamentalnego* poziomu motywacji; *dyrektywnego* poziomu norm życia społecznego oraz *decyzyjnego* poziomu sumień. Te trzy poziomy określają nie tylko jej specyficzną strukturę epistemologiczną, ale również wpisana w nie metodę właściwą katolickiej nauce społecznej: *zbadać, ocenić, działać*. By ukazać potencjał tej metody stosowanej też w katolickiej myśli ekonomiczno-społecznej przeprowadziłem analizę współczesnego kryzysu finansowego.

Ostatecznie trzeba zauważyć, że Kościół nie proponuje jakiegoś nowego paradygmatu, który mógłby stanowić alternatywę dla głównego nurtu ekonomii. Katolicka myśl ekonomiczno-społeczna ma w sobie natomiast *potencjał*, by spełniać przede wszystkim rolę wartościowego narzędzia oceny kumulowanej aktualnie wiedzy ekonomicznej i konstruowanych na jej podstawie różnych doktryn gospodarczych. Pełnienie takiej funkcji społeczno-krytycznej wynika z tego, że Kościół poza zaangażowaniem w służbę krzewienia i umacniania wiary katolickiej, odkrywa świat z całą jego złożonością jako istotny element swego posłannictwa. Co więcej, będąc jednym z istotnych podmiotów życia społecznego, sam jest mocno obecny w tym świecie (jest m.in. poważną instytucją ekonomiczno-finansową). W związku z tym sam staje się odbiorcą i adresatem swego własnego przesłania moralnego dotyczącego życia społeczno-gospodarczego. Na zasadzie komplementarności ma on również do

powiedzenia coś niezwykle istotnego (fundamentalnego) o metafizycznym „twardym rdzeniu” myśli ekonomicznej: o człowieku jako podmiocie gospodarczym oraz o podstawach budowania ładu społeczno-gospodarczego. Taka refleksja ujawnia i analizuje metazołożenia filozoficzne i przyjmowane twierdzenia aprioryczne, których wielu ekonomistów nie dostrzega, przyjmując je bez świadomości, że wpisują się one w określony system aksjologiczno-normatywny, wynikający z przyjmowanej metafizycznej koncepcji bytu. Co ważne, przyjęcie teologicznej (objawionej) prawdy nie wymaga zawieszenia racji rozumu.

3) **Możliwość wykorzystania osiągniętych wyników**

Omawiana monografia wpisuje się w nurt badań podstawowych. Niemniej jednak przyjęcie i wykorzystanie uzyskanych wyników w praktyce gospodarczej jest – moim zdaniem – nie tylko możliwe, ale wręcz wskazane. Nie twierdzą oczywiście, że katolicka myśl ekonomiczno-społeczna wnosi jakiś swój oryginalny pomysł dotyczący tego, jak cudownie uzdrowić system finansowy świata i rozwiązać globalne problemy gospodarcze. Nie o szczegółowe, techniczne propozycje tu idzie, gdyż Kościół ze swoim społecznym nauczaniem – jak to zostało mocno podkreślone w pracy – nie powinien wchodzić w tak specjalistyczne kompetencje. To, co może robić, to zabierać głos, wypowiadając się z perspektywy autorytetu moralnego, zatroskanego przede wszystkim o człowieka, jego godność i nadprzyrodzone powołanie.

Warto wziąć pod uwagę przede wszystkim postulat, by system gospodarczo-społeczny budować na integralnej, a nie redukcjonistycznej koncepcji człowieka. Oznacza to, że jeśli w punkcie wyjścia przyjmie się całościową wizję człowieka (którą dostarcza antropologia teologicznomoralna), to w wymiarze moralnym jej konsekwencją będzie odwołanie się do doktryny etycznej chroniącej godność osobową, którą stanowi personalizm. Następnie tę etykę „przyjazną” każdej osobie można odnieść do życia gospodarczego. Gospodarka, która przecież oparta jest przede wszystkim na relacjach międzyludzkich i wartościach, takich jak: zaufanie czy odpowiedzialność, nabierze wówczas bardziej ludzkiego charakteru. Celem katolickiej myśli ekonomiczno-społecznej jest więc propagowanie gospodarki i gospodarowania na miarę godności osoby ludzkiej i podniesienie poziomu moralnego w życiu gospodarczym. Istotnym elementem tego procesu naprawczego jest poważna weryfikacja teorii współczesnej ekonomii pod tym kątem fundamentalnych założeń o charakterze ontologicznym i epistemologiczno-metodologicznym. Nie ma bowiem dobrej praktyki bez właściwej teorii.

Ostatecznie więc, wobec wskazanych redukcjonizmów ekonomii głównego nurtu dotyczących założeń ontologicznych, epistemologicznych i metodologicznych – katolicką myśl ekonomiczno-społeczną należy uznać za istotny i komplementarny w stosunku do myśli ekonomicznej teologicznomoralny głos Kościoła zatroskanego o integralny rozwój człowieka i życia społeczno-gospodarczego. Jej fundamentalne założenia pozwalają nadać szerszy i głębszy wymiar ekonomii jako dyscyplinie naukowej. Dostarcza bowiem wiedzy uzupełniającej rozumienie zjawisk gospodarczych poprzez uwzględnienie transcendentnego wymiaru życia ludzkiego. Z kolei przez odwołanie się do zasad nauki społecznej Kościoła i wartości

podstawowych wskazuje aksjologiczny fundament wszelkiej działalności gospodarczej, nie naruszający wymogów racjonalności ekonomicznej. Dzięki temu posiada ona istotny potencjał nie tylko poznawczy, ale i aplikacyjny, który umożliwia kształtowanie rzeczywistości społeczno-gospodarczej w duchu „humanizmu integralnego i solidarnego”.

C) OMÓWIENIE ARTYKUŁÓW NAUKOWYCH

Adam Zadroga, *Ekonomia społeczna i nauczanie społeczne Kościoła. Wzajemne implikacje aksjologiczne*, „Roczniki Teologiczne” (56)2009, z. 3 [„Zeszyt Teologii Moralnej”], s. 213-229.

W ostatnich kilkunastu latach nastąpił znaczący wzrost ilości prac badawczych w zakresie ekonomii społecznej. Ten fakt skłonił mnie do podjęcia interdyscyplinarnych poszukiwań z punktu widzenia zasad nauki społecznej Kościoła. Ekonomię społeczną i nauczanie społeczne Kościoła łączy bowiem nie tylko podobny przedmiot zainteresowań, którym jest problematyka społeczna, ale także wspólny fundament aksjologiczny w postaci określonych wartości i zasady. Istnienie tego rodzaju powiązań na poziomie aksjologicznym nie jest jeszcze za bardzo znane, o czym może świadczyć m.in. fakt, iż trudno doszukać się w literaturze przedmiotu jakichś znaczących opracowań ten temat (stan badań na 2009 rok). Dlatego podjąłem próbę przeanalizowania tego związku, w celu szczegółowego wskazania wzajemnych implikacji, a poprzez to ukazanie możliwości obustronnego ubogacenia obu tych dziedzin ludzkiej wiedzy.

Za podjęciem takiego problemu badawczego na gruncie teologii moralnej przemawia również to, iż nie wystarczy sama troska o tworzenie oraz promowanie tego, co stanowi o istocie ekonomii społecznej, tzn. wykreowanie skutecznych mechanizmów upodmiotowienia i niezależności osób, instytucji i wspólnot w ramach życia społeczno-gospodarczego. Koniecznie bowiem należy podejmować równolegle także takie inicjatywy, które pozwolą uniknąć niebezpieczeństwa polegającego na pominięciu czy zlekceważeniu wartości i zasad moralno-społecznych w procesie budowania modelu ekonomii społecznej.

W gruncie rzeczy chodzi tu więc przede wszystkim o udowodnienie tezy natury moralnospołecznej, głoszącej, że podejmowanie, a następnie prowadzenie działalności gospodarczej (w tym także działalności w ramach przedsiębiorstwa społecznego) nie może być pozbawione mocnego zakorzenienia aksjologicznego. W przeciwnym razie takie gospodarowanie, wyjałowione z czynników wartościujących, nie będzie prawdziwie służyło dobru człowieka i społeczeństwa. Grozi wówczas popełnienie zasadniczego błędu – błędu „antropologicznego”¹⁴ – jak miało to miejsce w przypadku systemu komunistycznego z jego materialistyczną wizją człowieka i świata oraz w

¹⁴ Por. CA 13.

sferze ekonomicznej – gospodarką centralnie planowaną. Ostatecznie bowiem – jak podkreśla Sobór Watykański II w *Gaudium et spes* – to ludzka osoba winna stanowić ośrodek i cel wszelkiej działalności gospodarczej¹⁵.

W artykule poddałem analizie głoszone przez Kościół w ramach społecznego nauczania poszczególne zasady życia społecznego pod kątem ich obecności lub konieczności ich uwzględnienia w ekonomii społecznej. Najpierw wskazałem (1) źródło i fundament wszystkich zasad społecznych, jakim jest osoba ludzka, a następnie ukazałem (2) godność pracy i ściśle z nią związane wezwanie do przedsiębiorczości. W dalszej kolejności przeanalizowałem zasady: (3) dobro wspólne, powszechne przeznaczenie dóbr i opcja preferencyjna na rzecz ubogich, a na końcu: (4) solidarność, pomocniczość i uczestnictwo.

Na podstawie przeprowadzonych analiz wyciągnięto następujące wnioski:

- Doktryna społeczna, zarówno ta głoszona przez Kościół katolicki, jak i ta zawarta w założeniach aksjologicznych ekonomii społecznej, jest ułożona i rozwijana na podstawie zasady afirmującej nienaruszalną godność osoby ludzkiej. Ta zasada personalizmu – godności osoby ludzkiej – stanowi jednocześnie fundament, na którym muszą opierać się wszystkie inne zasady i treści nauki społecznej, a przede wszystkim zasady: dobra wspólnego, pomocniczości i solidarności.
- Ekonomia społeczna sprzyja tworzeniu takich struktur społecznych, które afirmują wartość każdej osoby ludzkiej i umożliwiają jej pełne uczestnictwo w życiu społecznym. Jest więc dobrym przykładem praktycznego uwzględnienia zasady personalizmu, będącej niejako sercem nauczania społecznego Kościoła, w kształtowaniu życia społeczno-gospodarczego.
- Nie da się w pełni zrozumieć, a także skutecznie działać w obszarze ekonomii społecznej, jeśli nie uwzględni się kluczowych zasad i wartości życia społecznego. W literaturze z zakresu ekonomii społecznej mówi się przede wszystkim o solidarności i pomocniczości, przedsiębiorczości i zaangażowaniu, roztropności i odpowiedzialności oraz samodzielności i upodmiotowieniu. Warto analizować (i ewentualnie poszerzać) ów zestaw wartości i zasady w zestawieniu z tymi, do których odwołuje się nauka społeczna Kościoła. Wydaje się, iż obie dziedziny, podejmując podobne kwestie, mają okazję spotkać się w ten sposób nie tylko na płaszczyźnie przedmiotu, ale także w wymiarze ich najgłębszych podstaw, tj. założeń aksjologicznych. Dzięki temu możliwe staje się ich wzajemne ubogacenie.

¹⁵ Por. KDK 63.

Adam Zadroga, *Methodological Premises of the Ethics of Social Entrepreneurship: From the Perspective of the Teachings of the Catholic Church*, „Rocznik Teologii Katolickiej”, tom XVI/1, 2017, s. 141-151. DOI: 10.15290/rtk.2017.16.1.09

Ten artykuł stanowi poniekąd kontynuację i pogłębienie interdyscyplinarnych poszukiwań naukowych podjętych w omówionej wyżej publikacji, gdyż formułuję w nim metodologiczne przesłanki wypracowania koncepcji etyki przedsiębiorczości społecznej w perspektywie katolickiej nauki społecznej.

W publikacji wychodzę od stwierdzenia o niezadowolającym stanie wiedzy na temat etycznych i aksjologicznych uwarunkowań przedsiębiorczości społecznej. Wskazuję, że ten aspekt badań jest zaniedbany, ze względu na błędne przekonanie, że jeśli jakaś działalność ma charakter społeczny, to jednocześnie oznacza to, że jest etycznie poprawna. Zakłada się, że każde działanie człowieka, realizujące cele społeczne, jest moralnie uzasadnione i usprawiedliwione.

Inny problem polega na tym, że autorzy już istniejących, aczkolwiek niezbyt licznych publikacji, podejmujących wskazane kwestie, odwołują się do różnorodnych ujęć etyki normatywnej, takich jak: etyka kantowska, utilitaryzm, etyka cnót, etyka dyskursu, etyka postmodernistyczna, etyka troski itp. W tym kontekście stawiam hipotezę o marginalnej obecności w dotychczasowych poszukiwaniach chrześcijańskiej etyki personalistycznej, stanowiącej fundamentalne źródło aksjologiczne i normatywne nauki społecznej Kościoła. Stąd podkreślam potrzebę zbadania potencjału normatywno-aksjologicznego tej właśnie perspektywy etycznej w procesie analiz i konstruowania koncepcji: 1) etyki zawodowej przedsiębiorców społecznych, 2) opracowywania reguł odpowiedzialnego zarządzania przedsiębiorstwem społecznym oraz 3) identyfikowania i opisu aksjologicznych uwarunkowań gospodarki społecznej.

Przeprowadzony dyskurs pozwolił mi sformułować następujące wnioski:

- Jednym z kluczowych czynników odpowiedzialnego wdrażania mechanizmów przedsiębiorczości społecznej jest odpowiedni kształt norm i wartości ją warunkujących. Społeczne nauczanie Kościoła (teologia moralna) może wnieść wartościowy i oryginalny wkład w określenie, zdefiniowanie i zrozumienie tych normatywno-aksjologicznych uwarunkowań.
- Niezwykle istotne jest to, by opierać wszelkie działania w obszarze pomocy społecznej na mocnym fundamencie aksjologicznym, gdyż to pozwala mieć uzasadnione nadzieje na realne budowanie dobra wspólnego, świata bardziej solidarnego, a w szerszym wymiarze – cywilizacji miłości.
- Z punktu widzenia rozwoju cywilizacyjnego należy podkreślić znaczenie samej przedsiębiorczości dla procesów postępu społeczno-gospodarczego. Jednak bez dobrej teorii nie jest możliwa dobra i skuteczna praktyka. W moim przekonaniu wskazane w artykule fundamentalne założenia o charakterze normatywnym i aksjologicznym w bezpośredni sposób wpływają na efektywniejsze osiąganie praktycznych celów przedsiębiorczości społecznej.
- Interdyscyplinarne podejścia do badanego problemu pozwala na rozwój zarówno teologii moralnej, do której przynależą poszukiwania naukowe z zakresu nauki społecznej Kościoła, a także ekonomii, dla której istotnym

zagadnieniem jest pogłębione rozumienie zachowań przedsiębiorczych oraz odkrycie aksjologicznych uwarunkowań gospodarki społecznej.

Adam Zadroga, *Personalistyczna koncepcja moralności gospodarczej w ujęciu Jana Pawła II i Benedykta XVI w kontekście współczesnego kryzysu ekonomicznego*, „Roczniki Teologii Moralnej” 4(59)2012 s. 211-221.

W świetle założeń antropologii teologicznomoralnej podkreśla się, że postępowanie człowieka w każdej dziedzinie życia zawsze podlega ocenie etycznej, stąd także decyzje ekonomiczne nie są wolne od wartościowania moralnego. Sfera ta, poza autonomicznymi prawami ekonomicznymi, generuje wiele problemów ogólnospołecznych w skali makro. Także w wymiarze mikroekonomicznym nieustannie rodzi sporo dylematów moralnych zarówno biznesmenom, jak i konsumentom. Ta prawda domaga się podejmowania pogłębionych analiz życia gospodarczego, w których będą brane pod uwagę nie tylko uwarunkowania społeczne, polityczne, ale także kulturowe, religijne i etyczne. Jest to istotne, gdyż ignorowanie wymiaru aksjologicznego życia ekonomicznego prędzej lub później prowadzi do negatywnych konsekwencji praktycznych. Relacje gospodarczych są bowiem niejako z natury zawsze i przede wszystkim relacjami ludzkimi, a to oznacza, że dotyczą wartości moralnych i społecznych.

Nie wystarczy jednak uzasadniać konieczności etyki gospodarczej w sensie ogólnym. Należy także poszukiwać odpowiedzi na pytanie – jakich konkretnych rozwiązań etycznych potrzebuje moralność gospodarcza? Trzeba mieć bowiem świadomość, że nie ma jednej etyki biznesu, tak jak nie ma jednej, jedynie słusznej, przez wszystkich akceptowanej i stosowanej teorii moralności. Jak w wielu obszarach życia ludzkiego, także i tu panuje pluralizm. Nie oznacza to oczywiście, że wszystkie propozycje są sobie równe. Dlatego warto w ramach dyskursu naukowego, poszukując szczególnie interesujących i wartościowych rozwiązań w tym zakresie, odwołać się do społecznego nauczania Kościoła i przedstawić koncepcję moralności gospodarczej opartą na integralnej prawdzie o człowieku jako podmiocie gospodarującym. Szerszym tłem prowadzonych tu rozważań jest zarys moralnego wymiaru współczesnego kryzysu gospodarczego z uwzględnieniem towarzyszących mu patologii w sferze biznesu i finansów.

W świetle powyższych przesłanek – w tym artykule poszukuję odpowiedzi na pytanie: jakich konkretnych rozwiązań etycznych potrzebuje myśl ekonomiczno-społeczna, by w praktyce mogło się to przekładać na bardziej ludzki kształt życia gospodarczego. Opierając się na nauczaniu społecznym Jana Pawła II i Benedykta XVI, ukazuję personalistyczną koncepcję moralności gospodarczej jako najbardziej adekwatną odpowiedź na problemy współczesnej gospodarki. Pierwszy punkt artykułu zawiera najważniejsze elementy moralnej oceny przyczyn obecnego kryzysu gospodarczego i ujawniających się w jego kontekście afer finansowych. W drugiej części – na kanwie encykliki *Caritas in veritate* papieża Benedykta XVI – przedstawiam personalistyczną koncepcję moralności gospodarczej. W trzecim punkcie ukazuję główne założenia personalistycznej etyki przedsiębiorczości w świetle nauczania Jana Pawła II.

Na kanwie dokonanego dyskursu wykazuję, że personalistyczna koncepcja moralności gospodarczej, która bardzo mocno wybrzmienia w nauczaniu społecznym Jana Pawła II i Benedykta XVI, może stać się adekwatną odpowiedzią na problemy współczesnego życia ekonomicznego borykającego się z poważnym kryzysem. Co równie ważne, ta personalistyczna wizja moralności gospodarczej stanowi zarazem szansę przewyciężenia legalistycznego i kazuistycznego podejścia do etyki biznesu, tak charakterystycznego dla jej współczesnych ujęć, zwłaszcza w Stanach Zjednoczonych. Ponadto, ukazana propozycja „uetycznienia” czy wręcz „uteologicznienia” myśli ekonomicznej opiera się na przeświadczeniu, że chrześcijańska wizja moralności to nie „jakaś” kolejna ideologia czy odstająca od życia teoria, lecz objawiona przez Boga-Człowieka, głęboko ludzka, bo osadzona na realistycznej koncepcji osoby, propozycja drogi ku autentycznemu dobru i szczęściu każdego człowieka. Fakt, iż jest to podejście teologicznomoralne wcale nie oznacza, że jest pewną ofertą jedynie dla osób wierzących. M.in. dzięki temu, że postulaty teologii moralnej spełniają równocześnie wymogi ludzkiego rozumu i są zakorzenione w powszechnym oraz obowiązującym każdego człowieka prawie naturalnym – nabierają uniwersalnego charakteru.

3.4. Wkład w rozwój teologii moralnej

Zarówno monografia, jak i wskazane artykuły – stanowiąc główne osiągnięcie naukowe w moim postępowaniu habilitacyjnym – wpisują się w postulat prowadzenia przez teologię moralną interdyscyplinarnego dialog z innymi dziedzinami ludzkiej wiedzy, w tym dyscyplinami społecznymi. W przypadku monografii moim najważniejszym zamiarem badawczym było ukazanie znaczenia katolickiej myśli ekonomiczno-społecznej dla rozwoju współczesnej ekonomii. W moim przekonaniu przeprowadzony dyskurs pozwala stwierdzić, że katolicka myśl ekonomiczno-społeczna jest taką dziedziną ludzkiej wiedzy, która mając wyraźnie interdyscyplinarny charakter, może spełniać istotną funkcję poznawczą w procesie odkrywania prawdy o człowieku i świecie, w którym on żyje. Przede wszystkim należy ją uznać za jedną z wielu istniejących form zaangażowania ludzkiego wysiłku w proces pogłębionej i wielowektorowej analizy społecznej rzeczywistości. Stąd także dla „otwartej” ekonomii jako nauki społecznej może być ona cennym dopełnieniem, ubogacając ją przede wszystkim w aspekcie rozumienia człowieka jako podmiotu gospodarującego, a także określania ram porządku społeczno-gospodarczego poprzez odwołanie się do zasad nauki społecznej Kościoła i wartości podstawowych.

Dla samej teologii moralnej osiągnięte przeze mnie wyniki interdyscyplinarnych poszukiwań mogą stanowić znaczący zasób wiedzy o metafizycznych (antropologicznych i aksjologicznych) oraz epistemologicznych i metodologicznych założeniach współczesnej ekonomii jako dyscypliny społecznej. Moim zdaniem pozwala to teologii moralnej społecznej „nabywać kompetencji, konkretności i aktualności”¹⁶, a w konsekwencji umożliwia całemu Kościołowi nie tylko lepiej rozumieć człowieka w życiu gospodarczym, lecz także skuteczniej

¹⁶ KNSK 78.

wypełniać misję wcielania Ewangelii w świadomość i wrażliwość społeczną naszych czasów.

Ponadto, za istotny wkład – według mnie – można uznać również wprowadzenie i zdefiniowanie samego pojęcia: „katolicka myśl ekonomiczno-społeczna”, które należy rozumieć jako całokształt oficjalnych wypowiedzi Kościoła katolickiego oraz dorobku myślowego katolickich badaczy na temat gospodarki i gospodarowania od czasu usankcjonowania się nauki społecznej Kościoła jako autonomicznej dyscypliny kościelnego nauczania (1891 – rok wydania encykliki *Rerum novarum*)¹⁷. Trzeba bowiem zauważyć, że pojęcie „katolicka myśl ekonomiczno-społeczna” właściwie w ogóle nie funkcjonuje w literaturze przedmiotu. Jedyne sporadycznie tego rodzaju badania określane są podobnymi tytułami, takimi jak: „katolicka myśl ekonomiczna” czy „katolicka doktryna społeczno-ekonomiczna” (por. Adam Glapiński¹⁸, Wacław Stankiewicz¹⁹). Jestem przekonany, że użycie wobec wskazanego obszaru badawczego dookreślenia „myśl ekonomiczno-społeczna”, zamiast „myśl ekonomiczna” jest właściwsze, gdyż lepiej wyraża specyfikę dyskursu prowadzonego w teologii moralnej. Co do zasady obejmuje on bowiem zagadnienia o charakterze gospodarczym, w ścisłym powiązaniu z warunkującymi je kwestiami społeczno-moralnymi.

¹⁷ Por. A. Zadroga, *Katolicka myśl ekonomiczno-społeczna wobec fundamentalnych założeń ekonomii głównego nurtu*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2018, s. 20.

¹⁸ A. Glapiński, *Katolicka myśl ekonomiczna o własności, pracy i rozwoju gospodarczym*, „Kwartalnik Historii Myśli Ekonomicznej” 2006, nr 2-3, s. 31-51.

¹⁹ W. Stankiewicz, *Historia myśli ekonomicznej*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2007 (Rozdział 19: *Katolicka doktryna społeczno-ekonomiczna*).

4. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych

4.1. Zestawienie dorobku naukowego po doktoracie²⁰ w ujęciu ilościowym

TYP PUBLIKACJI	ILOŚĆ	PUNKTY ²¹	LICZBA CYTOWAŃ ²²
Książka	2 monografie	40	15
	2 książki współredagowane	6	-
Artykuł w recenzowanym czasopiśmie naukowym	19	106	16
Rozdział w pracy zbiorowej	17 (w tym 1 <i>Wstęp</i> ²³)	62	-
Recenzje publikacji	7	7	-
Hasła encyklopedyczne	2	2	-
Opracowanie do celów dydaktycznych	4	10	2
Publikacja o charakterze popularnonaukowym	4	4	-
RAZEM	57	237	33

Index Hirscha (h-index) = 3, g-index = 5

Na portalu **researchgate.net**, gdzie zamieściłem 36 moich prac naukowych, indeks mojego konta ma obecnie wartość **RG 4.79**, a wszystkie moje publikacje zostały przeczytane przez innych użytkowników **6777** razy (stan na 19.10.2018).

²⁰ Przed doktoratem opublikowałem 6 artykułów naukowych.

²¹ W przypadku współautorstwa z osobami niezatrudnionymi w tej samej jednostce naukowej została uwzględniona pełna liczba punktów. Ten sposób liczenia uwzględnia rzeczywisty wkład w osiągnięcia jednostki naukowej.

²² Cytowania zostały ustalone na podstawie: Google Scholar, Pol-Index, CEJSH (The Central European Journal of Social Sciences and Humanities). W bazach: Web of Science i Scopus – brak danych.

²³ A. Zadroga, *Wstęp*, w: *Człowiek – społeczeństwo – gospodarka. Perspektywa odpowiedzialności społecznej*, red. A. Zadroga, K. Sawicki, Wydawnictwo KUL, Lublin 2013, s. 7-8.

4.2. Omówienie tematyki badawczej dotychczasowego dorobku naukowego

Od początku pracy naukowej w podejmowanych przeze mnie interdyscyplinarnych badaniach koncentruję się na aksjologiczno-normatywnych aspektach gospodarki i gospodarowania, a także społecznych implikacjach działalności ekonomicznej. Głównym punktem odniesienia i kryterium formułowanych przeze mnie ocen poszczególnych problemów szczegółowych są zasady nauki społecznej Kościoła i wartości podstawowe. W moim dotychczasowym dorobku naukowym można wyodrębnić następujące **obszary tematyczne**:

A. OBSZAR TEOLOGICZNOMORALNY i ETYCZNO-FILOZOFICZNY

- 1) Metateoretyczne zagadnienia etyki gospodarczej
- 2) Człowiek – moralność – gospodarka
- 3) Współczesne problemy systemu finansowego z perspektywy etycznej
- 4) Pozostałe publikacje o charakterze teologicznomoralnym

B. OBSZAR EKONOMICZNO-SPOŁECZNY

- 1) Zagadnienie rozwoju społeczno-gospodarczego
- 2) Ekonomia społeczna
- 3) Polityka społeczna

OBSZAR TEOLOGICZNOMORALNY i ETYCZNO-FILOZOFICZNY

Nurt badań związany z teologicznomoralnym i etycznymi aspektami życia gospodarczego jest mi bliski przez cały okres pracy naukowej po doktoracie. Cenne inspiracje pod tym względem zdobywałem podczas pobytów naukowych w USA, a także w czasie krajowych i zagranicznych konferencji tematycznych. We wskazanym obszarze badawczym można wyróżnić kilka następujących zagadnień:

1) Metateoretyczne zagadnienia etyki gospodarczej

Zaliczam tu następujące publikacje (porządek chronologiczny):

- Adam Zadroga, *Wiodące ośrodki badań i promocji etyki biznesu w Polsce*, w: *Biznes – Etyka – Międzykulturowość. Wybrane zagadnienia etyki biznesu*, red. J. Kubka, Politechnika Gdańska. Wydział Zarządzania i Ekonomii. Katedra Nauk Filozoficznych, Gdańsk 2008, s. 71-83.

Głównym celem tego artykułu jest przybliżenie specyfiki etyki biznesu w Polsce poprzez wskazanie i scharakteryzowanie głównych ośrodków jej promocji i rozwoju. Pokazuję w nim, że obraz, wyłaniający się z analizy naukowego dorobku ludzi i głównych środowisk zajmujących się tą dyscypliną naukową w Polsce, naznaczony jest różnorodnością ogólnych ujęć, jak również bogactwem poruszanych problemów szczegółowych. Wynika to z pewnością m.in. z faktu, iż każdy autor, zajmując się szeroko rozumianą etyką biznesu (najczęściej w rzeczywistości jest to filozof, teolog, socjolog czy ekonomista, piszący o etycznych aspektach poszczególnych zagadnień gospodarczych lub o naturze samej etyki biznesu), chcąc zaprezentować swoje poglądy lub ośrodka naukowego, który reprezentuje, w punkcie wyjścia obiera swoje pre-założenia. To one warunkują i wyznaczają pewien styl uprawiania etyki biznesu i sposób rozłożenia akcentów w ujmowanym temacie. Z jednej strony, można uznać to zjawisko za przejaw swoistego bogactwa, jednak z drugiej strony, należy dostrzec w tym pewne niebezpieczeństwo. Prowadzi to bowiem do relatywizmu i swego rodzaju „chaosu” metodologicznego.

- Adam Zadroga, *Współczesne ujęcia etyki biznesu w Polsce. Próba oceny z perspektywy teologii moralnej*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2009, ss. 255.

Książka ta została wydana w oparciu o poprawioną wersję rozprawy doktorskiej. Głównym celem dysertacji była próba oceny współczesnych ujęć etyki biznesu w Polsce z perspektywy teologii moralnej – nauki przyjmującej całościową wizję człowieka i zdolnej do dokonywania właściwych ocen i syntez, także w stosunku do zebranych doświadczeń innych nauk humanistycznych. W książce tej pokazuję, jakie ujęcia etyki biznesu funkcjonują w Polsce oraz omawiam ich osiągnięcia i problemy. Okazuje się bowiem, że nie podjęto całościowej próby opisanego różnych kierunków rozwiązań w tym zakresie. Oprócz opisanego różnych typów refleksji etycznej funkcjonujących w Polsce, dokonuję ich oceny. Wskazuję m.in., że jednostronność niektórych ujęć etyki biznesu funkcjonujących w Polsce i ich parcjalny charakter nie pozwalają na tworzenie całościowych wizji życia społeczno-ekonomicznego.

- Adam Zadroga, *Metody ujmowania etyki biznesu w Polsce*, „Annales. Etyka w Życiu Gospodarczym” (12)2009, nr 1, s. 119-128.

Artykuł stanowi próbę usystematyzowania zasadniczych sposobów ujmowania etyki biznesu w Polsce. Pokazuję, że w celu wyznaczenia głównych sposobów ujmowania problematyki etyki biznesu warto odwołać się do istniejącego na gruncie filozofii moralności podziału na etykę teoretyczną (metaetykę), etykę normatywną i etykę opisową (etologię), gdyż takie rozróżnienie znajduje wyraźne odbicie w podejściu do uprawiania etyki biznesu w Polsce. Podejmuję w nim jednak nie tylko prezentację tych podstawowych ujęć, ale także dokonuję ich oceny.

- Adam Zadroga, *Moralny wymiar ekonomii. Próba oceny społeczno-gospodarczego nauczania ks. prof. Janusza Nagórnego w świetle wypowiedzi Urzędu Nauczycielskiego Kościoła*, w: *Książki Profesora Janusza Nagórny – teolog moralista (1950-2006)*, red. K. Jeżyna, J. Gocko, W. Rzepa, Wydawnictwo KUL, Lublin 2010, s. 231-243.

Ten artykuł stanowi próbę syntetycznego ujęcia myśli Księdza Profesora Janusza Nagórnego (1950-2006) na temat etyki życia gospodarczego. Pokazuję charakterystyczne rysy jego podejścia do tej kwestii, a następnie streszczam te elementy nauki społecznej Kościoła, które podejmował w swoim nauczaniu ks. Nagórny. Na tej podstawie, wyciągnąwszy odpowiednie wnioski, wskazuję zasadniczą wartość oraz praktyczne znaczenie myśli tego teologa moralisty. Poszukuję w związku z tym odpowiedzi na pytania: czy i na ile pewne elementy dorobku naukowego ks. Janusza Nagórnego, podejmujące problematykę gospodarczo-społeczną, wnoszą jakiś wkład w rozwój katolickiej nauki społecznej, zwłaszcza w teoretycznym wymiarze uzasadnień moralnego wymiaru życia ekonomicznego? Istotne są również wskazania praktycznych implikacji moralnej refleksji ks. Profesora nad sferą działalności biznesowej.

- Adam Zadroga, *Etyka biznesu wyrazem społecznej odpowiedzialności*, w: *Odpowiedzialność społeczna w innowacyjnej gospodarce* [Skrypt dla studentów Międzywydziałowych Interdyscyplinarnych Studiów Doktoranckich], red. P. Kawalec, A. Błachut, Wydawnictwo KUL, Lublin 2011, s. 347-365.

Opracowanie to stanowi próbę ukazania etyki biznesu jako dziedziny wiedzy dostarczającej człowiekowi zaangażowanemu w działalność gospodarczą takich kompetencji moralnych, dzięki którym może on postępować społecznie odpowiedzialnie, dążąc zarazem do skutecznego osiągnięcia właściwych sobie celów. Treść pracy podzielona jest na trzy części. W punkcie pierwszym wskazuję na etyczny wymiar biznesu, który wyrasta z potrzeby nadania personalistycznego charakteru stosunkom gospodarczym w kapitalizmie. W drugim punkcie ukazuję znaczenie etyki biznesu w kontekście współczesnych przemian społeczno-gospodarczych. Natomiast w trzecim punkcie prezentuję podstawowe standardy etyczne w zarządzaniu przedsiębiorstwem, których praktyczna realizacja stanowi wyraz społecznej odpowiedzialności wobec poszczególnych grup interesariuszy.

- Adam Zadroga, *Etyka biznesu*, w: *Etyka. Część II: Filozoficzna etyka życia spełnionego*, [Seria: Dydaktyka filozofii, t. V], red. S. Janeczek, A. Starościc, Wydawnictwo KUL, Lublin 2016, s. 161-180.

Celem niniejszego artykułu jest ogólna charakterystyka etyki biznesu jako przedmiotu kształcenia i badania. W ramach tego opracowania zostały przeze mnie podjęte następujące zagadnienia: (1) termin i definicja etyki biznesu; (2) kontekst powstania i zarys rozwoju etyki biznesu; (3) tożsamość metodologiczna etyki biznesu.

- Adam Zadroga, *The Origin of Moral Norms in Business Ethics and Marketing Ethics: Personalism versus Utilitarianism*, „Seminare. Poszukiwania Naukowe” 38(2017)4, s. 95-101. DOI: <http://doi.org/10.21852/sem.2017.4.08>

W artykule przeprowadziłem dyskurs wokół personalizmu i utylitaryzmu jako dwóch odmiennych źródeł szczegółowych zasad moralnych w etyce biznesu i etyce marketingu. Bronię w nim tezy głoszącej, że personalistyczna norma moralności jest bardziej właściwa niż utylitaryzm. Celem artykułu jest: (1) ocena utylitarystycznej normy moralności stosowanej w etyki biznesu i marketingu; (2) przedstawienie koncepcji etyki biznesu i etyki marketingu opartej na założeniach personalizmu.

2) Człowiek – moralność – gospodarka

Zaliczam tu następujące publikacje (porządek chronologiczny):

- Adam Zadroga, *Antropologiczny wymiar życia społeczno-gospodarczego w świetle współczesnej polskiej myśli teologicznomoralnej*, „Annales. Etyka w Życiu Gospodarczym” (11)2008, nr 1, s. 43-52.

Celem niniejszego artykułu jest ukazanie integralnej koncepcji człowieka jako fundamentalnego wymiaru rzeczywistości społeczno-gospodarczej. Zasadnicze źródło tego opracowania stanowi refleksja społeczno-moralna, podjęta przez polskich etyków podczas wybranych spotkań Sekcji Teologów Moralistów Polskich. Treść artykułu podzielono na trzy części: (1) integralna wizja człowieka jako zasadniczy element ładu społeczno-ekonomicznego; (2) zagrożenia ludzkiej osoby na tle współczesnego życia społeczno-gospodarczego oraz (3) wskazanie dróg przezwyciężenia owych zagrożeń.

- Adam Zadroga, *Przedsiębiorczość z perspektywy nauki społecznej Kościoła. Zarys problematyki*, „Roczniki Teologiczne” (55)2008, z. 3 [„Zeszyt Teologii Moralnej”], s. 153-163.

Artykuł ukazuje zarys problematyki przedsiębiorczości z perspektywy nauki społecznej Kościoła, w której kategoria ta ujmowana jest przede wszystkim w wymiarze antropologicznym i etycznym. Podejmuję w nim próbę odpowiedzi na takie pytania, jak: Co to znaczy być osobą przedsiębiorczą? Jakie prawa łączą się z kategorią przedsiębiorczości? Jakie zasady etyczne wiążą się z prowadzeniem przedsiębiorstwa? Istotne miejsce zajmuje również kwestia tego, czy decyzje, które podejmuje przedsiębiorca powinny być podporządkowane jedynie celom ekonomicznym, czy może dodatkowo powinien się on kierować innymi ważnymi celami pozagospodarczymi? A jeśli tak, to dlaczego właśnie tak powinien czynić? Treść artykułu podzielona jest na trzy części. Pierwsza przedstawia istotę i znaczenie przedsiębiorczości w kontekście współczesnej wizji rozwoju gospodarczego. Druga część ukazuje przedsiębiorczość jako kategorię antropologiczną i etyczną na podstawie nauki społecznej Kościoła. Trzecia natomiast przedstawia stanowisko katolickiej nauki społecznej wobec wybranych problemów związanych z przedsiębiorczością.

- Adam Zadroga, *Rodzina jako wspólnota osób wychowująca do pracy, w: Wychowanie w rodzinie chrześcijańskiej. W 25. rocznicę adhortacji apostolskiej Jana Pawła II „Familiaris consortio”. Przesłanie moralne Kościoła*, red. T. Zadykowicz, Wydawnictwo KUL, Lublin 2008, s. 167-175.

W tym artykule ukazuję egzystencjalny fundament powiązania ludzkiej pracy i życia rodzinnego, a następnie omawiam zagadnienie wychowania do pracy w rodzinie. Sobór Watykański II przypomniał m. in., że zadaniem rodziców jest stworzenie takiej rodzinnej atmosfery, takich warunków domowych, które by sprzyjały pełnej osobistej i społecznej formacji potomstwa. Jedną z ważniejszych płaszczyzn realizacji tego celu jest wychowanie do pracy. Nie ma jednak mowy o jakimkolwiek prawdziwym wychowaniu bez podmiotowego

odniesienia do człowieka. Dlatego właśnie rodzina, której zasadniczą cechą, jako wspólnoty osób, jest podmiotowość, może stanowić autentyczną „szkołę pracy”. W ten sposób wychowanie do pracy w rodzinie nadaje jej waloru osobowego i taką też przypisuje jej przede wszystkim funkcję. Praca jest konieczna w rozwoju człowieka, ma wartość personalną i winna też służyć innym osobom, budując przez to dobro wspólne.

- Adam Zadroga, *Funkcja ekonomiczna w życiu rodziny*, w: *Rodzina jako Kościół domowy*, red. A. Tomkiewicz, W. Wiczorek, Wydawnictwo KUL, Lublin 2010, s. 593-602.

Celem badawczym tego artykułu było ukazanie współzależności zachodzących pomiędzy wspólnotą rodzinną a podejmowaną przez nią funkcją ekonomiczną. Dla realizacji tak postawionego zadania konieczne było wskazanie, a następnie możliwie szczegółowe opisanie wzajemnych implikacji rodzących się na styku więzi małżeńsko-rodzinnej i uwarunkowań o charakterze materialno-gospodarczym. Chodziło więc najpierw o znalezienie odpowiedzi na pytanie: jakie znaczenie dla życia społeczno-gospodarczego ma zdrowa i silna rodzina? Następnie przeanalizowałem ten sam problem z przeciwnej strony, pytając o to, jakie i w jaki sposób uwarunkowania materialno-ekonomiczne wpływają na funkcjonowanie małżeństwa i rodziny? Poszukiwałem także odpowiedzi na pytanie o to, które ze zjawisk gospodarczo-społecznych należy uznać za zagrożenia dla rodziny, a które mogą stanowić swoistą formę wsparcia dla więzi małżeńsko-rodzinnej?

- Adam Zadroga, *Prawo człowieka do pracy. Źródła, treści i problemy realizacji*, w: *Prawa człowieka. W 60. rocznicę uchwalenia Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka. Przesłanie moralne Kościoła*, red. K. Jeżyna, T. Zadykiewicz, Wydawnictwo KUL, Lublin 2010 s. 213-227.

Prawo do pracy jest prawem człowieka o najwyższej randze wśród praw społecznych. Świadczą o tym nie tylko względy formalne (otwierające, naczelne miejsce w katalogu praw społecznych i zaliczenie do tzw. twardego rdzenia wszelkich postanowień), ale przede wszystkim nadrzędny charakter tego prawa. W tym artykule poszukuję możliwie wyczerpujących odpowiedzi na następujące pytania: 1) Co stanowi o niepodważalnym istnieniu prawa do pracy, pomimo nieprzychylnych zjawisk społecznych w tym względzie? 2) Jakie treści kryją się pod zasadą prawa do pracy? 3) Na kim szczególnie spoczywa obowiązek realizacji (zapewnienia gwarancji) prawa do pracy?

- Adam Zadroga, *Zaangażowanie katolików świeckich w świecie ekonomii*, „Forum Teologiczne” (11)2010, s. 83-95.

Celem artykułu jest ukazanie implikacji, jakie pociąga za sobą prawda o specyficznym powołaniu katolików świeckich do zaangażowania się w życie gospodarcze i będącego jego szczególnym przejawem – środowisko ludzkiej pracy. Tekst podzieliłem na trzy części. W punkcie pierwszym dokonałem krótkiego rozważenia podstaw zaangażowania świeckich katolików w życie doczesne w ogóle. W kolejnym punkcie opracowania zaprezentowałem kwestie związane z wymiarem makroekonomicznym życia gospodarczo-społecznego. Podjąłem próbę odpowiedzi na pytanie o to, w którą stronę powinny iść rozwiązania pewnych

systemowych problemów tegoż życia, m.in. dzięki chrześcijańskiemu zaangażowaniu świeckich katolików. Następnie, w punkcie trzecim, wskazałem i przeanalizowałem kilka problemów moralnych w wymiarze mikroekonomicznym, tj. na płaszczyźnie funkcjonowania przedsiębiorstwa.

- Adam Zadroga, *Moralna postawa człowieka wobec bogactw w świetle Biblii*, „Roczniki Teologii Moralnej” 2(57)2010, s. 139-151.

Przedmiotem analiz artykułu jest problem, w jaki sposób biblijne teksty odpowiadają na pytanie o postawę człowieka w stosunku do zdobywania, gromadzenia i korzystania z bogactw. Wychodząc od wizji Starego Testamentu, poprzez sens wypowiedzi Chrystusa zawartych w Ewangelii, na przesłaniu Dziejów i listów apostoelskich kończąc, przedstawiam biblijne założenia moralnych postaw wobec dóbr materialnych. Zwieńczeniem tych rozważań jest próba wskazania etycznych implikacji wynikających z nastawienia Pisma Świętego do dóbr doczesnych.

- *Człowiek – społeczeństwo – gospodarka. Perspektywa społecznej odpowiedzialności*, red. A. Zadroga, K. Sawicki, Wydawnictwo KUL, Lublin 2013, ss. 277.

W roku akademickim 2011/2012 w ramach programu nowo utworzonych Międzywydziałowych Interdyscyplinarnych Studiów Doktoranckich (MISD) poświęconych tematyce odpowiedzialności społecznej w innowacyjnej gospodarce prowadziłem na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II wykład z etyki biznesu. Istotnym i ciekawym rysem charakteryzującym grupę moich słuchaczy okazały się dwie rzeczy. Z jednej strony była to swoista mozaika problemów badawczych, którymi interesowali się uczestnicy tych studiów doktoranckich, z drugiej zaś strony spoiwem łączącym ich obszary badań była perspektywa odpowiedzialności społecznej. Te dwa fakty stały się inspiracją do stworzenia projektu publikacji, która podejmując znaczące i aktualne problemy życia społecznego, uwzględniałaby ich wymiar moralny. Myślę, że już dzięki temu książka ta ma wyjątkowy charakter. Przemawia za tym sama wartość merytoryczna poszczególnych rozdziałów, jak również interdyscyplinarne (czy nawet multidyscyplinarne) spojrzenie na trzy niezmiernie aktualne obszary badawcze: człowiek w ponowoczesności, różnorakie współczesne wyzwania społeczne oraz kwestia społecznej odpowiedzialności w sferze gospodarczej.

- Adam Zadroga, *Powołanie lidera biznesu*, „Pastores” 61(4)2013, s. 123-129.

Ten artykuł zawiera moją analizę dokumentu Papieskiej Rady „Iustitia et Pax” pt. *Powołanie lidera biznesu*²⁴. Jest to owoc intensywnych poszukiwań i dyskusji przedsiębiorców, naukowców i ekspertów, które miały miejsce podczas trzydniowego forum zorganizowanego przez wspomnianą Papieską Radę. Punktem wyjścia tej debaty – jak czytamy w *Przedmowie* – było stanowcze przekonanie, że „każdy chrześcijanin jest zobowiązany do praktykowania miłości społecznej w sposób odpowiadający jego powołaniu i zgodnie z możliwościami oddziaływania, jakie posiada” (por. *CiV*, 7). W intencji pomysłodawców dokument ten ma

²⁴ Papieska Rada „Iustitia et Pax”, *Powołanie lidera biznesu. Refleksja*, tłum. H. Zieleźnik, Wydawnictwo Księży Sercanów DEHON, Kraków 2012.

pełnić rolę swoistego przewodnika dla przedsiębiorców, którzy czują się powołani, by podjąć wyzwania – szanse i zagrożenia – jakie stawia przed nimi współczesny świat biznesu. Chodzi tu o liderów szeroko rozumianych instytucji biznesowych, zarówno tych o charakterze rynkowym (korporacje międzynarodowe, przedsiębiorstwa, firmy rodzinne), jak i organizacji sektora ekonomii społecznej (fundacje, stowarzyszenia, spółdzielnie socjalne, przedsiębiorstwa społeczne).

- Adam Zadroga, *Katolicy w biznesie – postawa i posłannictwo*, w: *Wiara i biznes*, red. M. Leśniak, P. Król, Duszpasterstwo Przedsiębiorców i Pracodawców Talent, Kraków 2014, s. 39-56.

Niniejszy artykuł miał za zadanie ukazać przesłanki chrześcijańskiej postawy przedsiębiorców wobec świata oraz ich posłannictwo w perspektywie wyznawanej wiary. Punktem wyjścia do tak zamierzonego studium stał się opis osobistych doświadczeń i przemyśleń współczesnych przedsiębiorców katolickich. Następnie wskazałem zasadnicze „punkty odniesienia” dla katolików w biznesie, a dalej – w świetle wybranej literatury przedmiotu – omówiłem postawy oraz posłannictwo chrześcijańskich przedsiębiorców wobec świata.

- Adam Zadroga, *Postawy chrześcijańskich liderów biznesu w Polsce na podstawie wybranej literatury przedmiotu*, „Roczniki Teologiczne” (62)2015, z. 3 [„Zeszyt Teologii Moralnej”], s. 131-142.

Przedmiotem tego artykułu są postawy moralne przyjmowane przez chrześcijańskich liderów biznesu w Polsce. W podjętym badaniu skoncentrowałem się na jednym z kluczowych komponentów postawy, który stanowią różnorakie procesy motywacyjne. Postawiłem następujące pytanie badawcze: jakie są religijne i moralne motywy postaw przyjmowanych przez liderów biznesu w Polsce wobec wyzwań zawodowych? Centralna teza pracy zawiera się w stwierdzeniu, że w Polsce istnieją przedsiębiorczy chrześcijanie, którzy pomimo niezwykle trudnego wyzwania zawodowego, jakim jest pogodzenie celów biznesowych i religijno-moralnych, chcą postępować w harmonijny sposób i swoim życiem dają świadectwo, że możliwe jest – dzięki łasce Bożej – przewyciężenie pokusy prowadzenia „podzielonego życia”. Odpowiedź na sformułowane pytanie badawcze uzyskano poprzez przegląd i analizę treści wybranych wypowiedzi chrześcijańskich liderów biznesu w Polsce, zawartych w świadectwach zamieszczonych w materiałach z konferencji zorganizowanych w latach 2011-2012 przez Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie oraz Duszpasterstwo Przedsiębiorców i Pracodawców „Talent”. Drugie źródło stanowi raport zawierający odpowiedzi z internetowej ankiety przeprowadzonej w dniach 9-20.09.2011 przez Duszpasterstwo „Talent” (na pytania odpowiedziały 64 osoby). Autor w swoich analizach skupił się na treściach wypowiedzi tych liderów biznesu w Polsce, którzy w sposób jednoznaczny odwoływali się do wyznawanej wiary chrześcijańskiej, ukazując jej pozytywny wpływ na ich życie osobiste i zawodowe. Stąd artykuł należy traktować jedynie jako przyczynek naukowy do dalszych pogłębionych i szerszych badań tej grupy zawodowej. Dokonane studium pozwala stwierdzić, że w polskim świecie biznesu są osoby, dla których obok efektywności gospodarczej (co jest niepodważalnym sensem biznesu), ważne są również cele duchowe, tj. zbawienie wieczne, pełnienie woli Bożej, oddawanie chwały Bogu, uświęcenie czasu, a jednocześnie realizowanie takich wartości moralnych, jak: troska o czyste sumienie, zaufanie, odpowiedzialność, uczciwość, poszanowanie godności pracowników

(mimo ich ludzkiej skłonności do popełniania zła), zachęcanie ich do rozwoju, radość, równowaga między życiem zawodowym i rodzinnym.

Napisałem trzy recenzje publikacji, które stanowiły cenny materiał źródłowy dla podejmowanych przeze mnie analiz we wskazanym obszarze badawczym. Są to:

- Adam Zadroga, Recenzja dokumentu: *Papieska Rada „Iustitia et Pax”*. *Powołanie lidera biznesu. Refleksja. Tłum. H. Zieleźnik*. Kraków: Wydawnictwo Księży Sercanów DEHON 2012 ss. 72, „Roczniki Teologiczne” (61)2014, z. 3 [„Zeszyt Teologii Moralnej”], s. 176-180.
- Adam Zadroga, Recenzja książki: *Moralna odpowiedzialność ludzi biznesu*. Red. M. Leśniak, G. Piątek, P. Król, Kraków: Wydawnictwo UNUM 2012 ss. 151, „Roczniki Teologiczne” (62)2015, z. 3 [„Zeszyt Teologii Moralnej”], s. 152-155.
- Adam Zadroga, Recenzja książki: *Etyka i duchowość pracodawcy XXI wieku. 30-lecie encykliki Jana Pawła II „Laborem exercens”*. Red. M. Leśniak, G. Piątek, P. Król. Kraków: Wydawnictwo UNUM 2012 ss. 130, „Roczniki Teologiczne” (62)2015, z. 3 [„Zeszyt Teologii Moralnej”], s. 155-159.

Ponadto opracowałem dwa hasła encyklopedyczne o tematyce związanej z badaną przeze mnie kwestią. Są to:

- Adam Zadroga, *Zachłanność*, „Encyklopedia katolicka”, t. 20, red. E. Gigilewicz, TN KUL, Lublin 2014, k. 1163.
- Adam Zadroga, *Zbytek*, „Encyklopedia katolicka”, t. 20, red. E. Gigilewicz, TN KUL, Lublin 2014, k. 1319-1320.

3) Współczesne problemy systemu finansowego z perspektywy etycznej

Do tego obszaru zaliczam następujące publikacje (porządek chronologiczny):

- Adam Zadroga, *Świat finansów w perspektywie etycznej*. „Roczniki Nauk Społecznych: Ekonomia i Zarządzanie” (36)2008, z. 3, s. 59-74.

Refleksja etyczna jest takim rodzajem naukowych rozważań, który pozwala na głęboką analizę różnych obszarów ludzkiej aktywności. Nie boi się ona stawiać trudnych, ale zarazem fundamentalnych pytań o człowieka i rzeczywistość, w której temu człowiekowi przychodzi żyć i pracować. Niniejszy artykuł ma na celu ukazanie problematyki „świata” finansów z perspektywy etycznej. Pierwsza część to próba odpowiedzi na pytanie, czym w ogóle jest etyka finansów oraz jakie są główne tematy, którymi owa dziedzina się zajmuje. W drugiej części ukazane są wybrane problemy świata finansów o charakterze społeczno-moralnym. Zagrożenia tam opisane pozwalają uzasadnić konieczność przestrzegania w działaniach podmiotów finansowych przynajmniej podstawowych wartości etycznych tj. uczciwość czy odpowiedzialność. Przedmiotem trzeciej części opracowania są konkretne reguły i instrumenty, których zastosowanie przyczynia się do wzrostu zaufania między podmiotami działającymi na rynkach finansowych.

- Adam Zadroga, *Etyczna ocena przyczyn kryzysu finansowego*, w: *Dylematy rozwoju społeczno-gospodarczego w Polsce*, [Monografie i Opracowania 594], red. K. Jarosiński, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2013, s. 193-203.

Na podstawie dyskursu przeprowadzonego w tym artykule pokazuję, iż spojrzenie na rynki finansowe z perspektywy etyczno-filozoficznej pozwala zwrócić uwagę na te problemy, których raczej nie wymienia się (przynajmniej w wyraźny sposób) w czysto „techniczno-ekonomicznym” opisie funkcjonowania globalnego systemu finansowego. Biorąc pod uwagę wszystkie ukazane problemy, które rozważyłem w kontekście możliwych źródeł współczesnego kryzysu, stwierdzam, iż świat finansów koniecznie potrzebuje sformułowania i przyjęcia zestawu odpowiednich zaleceń moralnych. Szczególnie pilna wydaje się potrzeba, by wskazać – co zrobić, aby finansista brał na siebie większą obiektywną odpowiedzialność, którą przysłania zbyt często postawa fatalistyczna lub postawa „nadziei systemowej” (wynikające z wiary w skuteczność stosowanych procedur), a ponadto – co zrobić, aby zbudować zaufanie, na którym opierają się wzajemne stosunki między operatorami finansowymi, posiadaczami kapitałów i ich użytkownikami oraz pomiędzy samymi operatorami. Poza tym, w świetle przedstawionych treści, szczególnie godne podkreślenia wydaje się to, iż tego rodzaju etyczne analizy pozwalają dostrzec zagrożenia czyhające przede wszystkim na najważniejszych uczestników tegoż świata, czyli samych finansistów. Wydaje się, iż problem wpływu mechanizmów i praw, jakimi rządzą się rynki finansowe na osoby pracujące w tej specyficznej branży jest zdecydowanie za mało dyskutowany, a chyba nawet niechętnie dostrzegany przez samych zainteresowanych.

- Adam Zadroga, *Podatki z perspektywy katolickiej nauki społecznej*, „Annales. Etyka w Życiu Gospodarczym” (16)2013, s. 159-169.

Podatki są ściśle związane z funkcjonowaniem państwa, które z moralno-społecznego punktu widzenia zawsze powinno być ukierunkowane na dobro wspólne. Realizując tę zasadę państwo wspiera poprawę dobrobytu obywateli, oferując im ze zgromadzonych podatków swoje usługi, takie jak: bezpieczeństwo wewnętrzne i zewnętrzne, oświata, kultura, infrastruktura, świadczenia socjalne i inne. Ukształtowanie właściwego w wymiarze moralnym systemu podatkowego oraz mechanizmu wydatkowania środków budżetowych ma także dużą wagę ze względu na znaczenia dla całej gospodarki. Ponadto państwowy system fiskalny dotyka każdego obywatela jako płatnika podatków i dlatego zagadnienie to ma także istotny wymiar indywidualno-etyczny. Artykuł podejmuje powyższe kwestie, ukazując w perspektywie etycznej trzy następujące zagadnienia: (1) współczesny kontekst społeczny rozważań na temat zobowiązań wobec państwa, (2) państwo i jego cele, oraz (3) moralne aspekty obowiązku płacenia podatków.

- Adam Zadroga, *Recenzja książki Johna B. Taylora, „Zrozumieć kryzys finansowy. Przyczyny, skutki, interpretacje”*, [Tłum. Ł. Goczek, PWN, Warszawa 2010, ss. 136.], „Zarządzanie zmianami” 2/2012 s. 70-72.

W recenzji tej podkreślam m.in., że publikacja Johna Taylora stanowi ważny głos w dyskusji nad źródłami, przebiegiem i kierunkami rozwiązań obecnego kryzysu finansowego. Ponadto wyrażam nadzieję, że stanie się dla potencjalnego czytelnika nie tylko obfitym źródłem wiedzy o decyzjach w sferze polityki monetarnej, które przyczyniły się do współczesnych problemów gospodarczych, ale skłoni też do dalszych i szerszych poszukiwań w zakresie teorii ekonomii, której nie są przecież obce rozważania na temat wartości i zasad etycznych kierujących postępowaniem człowieka w obszarze gospodarki i finansów.

4) Pozostałe publikacje o charakterze teologicznomoralnym:

- Adam Zadroga, *Pneumahagijny wymiar moralności*, w: *Świadek nadziei. Ks. prof. Janusz Nagórny twórca i nauczyciel teologii moralnej*, red. A. Derdziuk, Wydawnictwo KUL, Lublin 2008, s. 187-194.

Pneumahagijny wymiar moralności został ukazany przez księdza Profesora Janusza Nagórnego w kontekście jego rozważań wokół kategorii Przymierza jako fundamentalnej idei przewodniej w wykładzie teologii moralnej. Perspektywa Nowego Przymierza pozwala zebrać syntetycznie wszystkie najważniejsze aspekty życia chrześcijańskiego, które wyznacza obecność i działanie Ducha Świętego w człowieku. Podjęcie przez Nagórnego zagadnienia pneumahagijnego charakteru moralności wypływa ponadto z jego nieustannej troski o zachowanie, a jeszcze wcześniej – uzasadnienie teologicznego charakteru katolickiej nauki moralnej. Stąd też bardzo wyraźnie daje się zauważyć u niego poszukiwanie takiej idei formalnej, która nadałaby moralności chrześcijańskiej fundament teologiczny. Za taką podstawę Nagórny uważał właśnie wspomnianą kategorię Przymierza.

- Adam Zadroga, *Rozwój jako powołanie człowieka*, „Seminare. Poszukiwania Naukowe” (30)2011, s. 97-104.

Głównym celem niniejszego artykułu jest szersze rozwinięcie i pogłębienie tezy zawartej w encyklice *Caritas in veritate* Ojca świętego Benedykta XVI: „postęp u swoich początków i w swojej istocie jest powołaniem” (CiV 16). Autor czyni to w trzech punktach poprzez: (1) określenie czym jest powołanie chrześcijańskie, (2) ukazanie źródeł powołania człowieka do rozwoju oraz (3) wskazanie najistotniejszych aspektów chrześcijańskiego rozumienia ludzkiego rozwoju.

- Adam Zadroga, *Czynniki trwałości więzi małżeńskiej*, w: *Rodzina miłością wielką(?)*, red. W. Surmiak, Księgarnia św. Jacka, Katowice 2014, s. 108-122.

Celem artykułu jest wskazanie i opisanie wybranych czynników, mających wpływ na trwałość więzi małżeńskiej. Poznanie takich czynników pozwoli zdać sobie jasno sprawę, od czego zależy wewnętrzna spójność miłości łączącej małżonków, a tym samym ich szczęście. W pierwszej części ukazano małżeńską komunie osób jako owoc działania Bożej łaski. W drugiej części scharakteryzowano filary udanego małżeństwa: dojrzałą miłość, wspólny świat wartości oraz właściwe odczytanie kobiecości i męskości. W ostatniej części – jako konieczny warunek rozwoju więzi małżeńskiej – omówiono wzajemne docenianie wyrażające się wdzięcznością, zdolność do przebaczenia i pojednania, a także wartość czasu spędzanego razem ze współmałżonkiem.

- Adam Zadroga, *Antykoncepcja kontra natura*, w: *Fructus Spiritus est Caritas. [Księga Jubileuszowa ofiarowana Księdzu Profesorowi Franciszkowi Drązkowskiemu z okazji siedemdziesiątej rocznicy urodzin, czterdziestopięciolecia święceń kapłańskich i trzydziestopięciolecia pracy naukowej]*, red. M. Wysocki, Wydawnictwo KUL, Lublin 2011, s. 1111-1122.

Treści przedstawione w tym artykule pozwalają na sformułowanie następujących wniosków. Po pierwsze trzeba stwierdzić, iż Kościół dostrzega problem antykoncepcji i potrafi go mądrze ocenić. Argumenty przeciwko stosowaniu antykoncepcji są racjonalne i przekonujące. Kościół więc nie tylko mówi, że coś jest złe, ale podaje jednocześnie uzasadnienie dla swojego stanowiska. Po drugie, należy podkreślić, że w przypadku rozważania problemu antykoncepcji nauczanie Kościoła ukazuje ludzką płodność (współżycie w małżeństwie) jako coś dobrego, pozytywnego, dar od samego Boga. Ale ten dar staje się dla człowieka jednocześnie zadaniem, które trzeba podjąć i odpowiedzialnie realizować. W tym duchu alternatywą dla antykoncepcji stają się naturalne metody planowania rodziny, których stosowanie we właściwy etycznie sposób jest wyrazem odpowiedzialnego rodzicielstwa.

- Adam Zadroga, Recenzja książki: A. Derdziuk. *Teologia moralna w służbie wiary Kościoła*. Lublin: Wydawnictwo KUL 2010 ss. 411, „Roczniki Teologii Moralnej” 2(57)2010, s. 182-184.
- Adam Zadroga, Recenzja książki: Jerzy Gocko, *Nauka społeczna Kościoła w poszukiwaniu własnej tożsamości*, Towarzystwo Naukowe Franciszka Salezego, Warszawa 2013, ss. 403, „Seminare. Poszukiwania Naukowe” (36)2015, nr 1, s. 262-263.
- Adam Zadroga, Recenzja książki: Kazimierz Synowczyk OFMCap, *Powołani do miłości doskonałej. O życiu zakonnym według bł. Honorata Koźmińskiego*, Kalwaria Zebrzydowska: Wydawnictwo Calvarianum 2015, ss. 168, „Roczniki Teologiczne” (63)2016, z. 3 [„Zeszyt Teologii Moralnej”], s. 178-180.

OBSZAR EKONOMICZNO-SPOŁECZNY

W październiku 2011 roku podjąłem studia doktoranckie z ekonomii w Kolegium Ekonomiczno-Społecznym Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie, by podnieść swoje kompetencje oraz udoskonalić warsztat badawczy. Pozwoliło mi to jeszcze rzetelniej podejmować interesujące mnie problemy naukowe z zakresu ekonomii. Głównym przedmiotem moich zainteresowań naukowych w tym czasie stało się (1) zagadnienie rozwoju społeczno-gospodarczego.

Ważnym przedmiotem moich zainteresowań naukowych po doktoracie była również (2) ekonomia społeczna oraz (3) polityka społeczna, co wynikało m.in. z profilu badawczego i dydaktycznego Instytutu Nauk o Rodzinie i Pracy Socjalnej, w którym zostałem zatrudniony w 2012 roku. Rezultatem zgłębiania tego obszaru są zarówno publikacje naukowe, jak i osiągnięcia organizacyjne, tj.:

- opracowanie koncepcji i dokumentacji kierunku studiów II stopnia „Przedsiębiorczość społeczna” (ostatecznie uruchomiona została specjalność pod tą nazwą na II stopniu kierunku Nauki o Rodzinie);
- projekt pt. „Kuźnia liderów przedsiębiorczości społecznej” w konkursie Narodowego Centrum Badań i Rozwoju (3 edycje w latach 2016-2019).

Chcę tu również dodać, że łącząc moje zainteresowania związane z etyką gospodarczą oraz przedsiębiorczością społeczną opracowałem koncepcję badań, które dotyczą aksjologicznych i normatywnych uwarunkowań przedsiębiorczości społecznej w perspektywie katolickiej nauki społecznej. W oparciu o nią złożyłem wniosek o grant do Narodowego Centrum Nauki na konkurs Opus 13. Został on wysoko oceniony przez recenzentów i otrzymał dofinansowanie. Rezultaty badań w formie artykułów, nad którymi aktualnie pracuję, zamierzam opublikować w prestiżowych czasopiśmie zagranicznych, tj. np. *Journal of Business Ethics*. Będą one dotyczyły trzech zagadnień: etyki zawodowej przedsiębiorców społecznych; koncepcji społecznie odpowiedzialnego zarządzania przedsiębiorstwem społecznym; aksjologicznych korzeni gospodarki społecznej w perspektywie zasad nauki społecznej Kościoła.

1) Zagadnienie rozwoju społeczno-gospodarczego

Do tego obszaru badawczego zaliczam następujące publikacje (układ chronologiczny):

- Adam Zadroga, *Współczesna ekonomia w poszukiwaniu paradygmatu rozwoju gospodarczo-społecznego*, „Roczniki Ekonomii i Zarządzania” 4(40)2012, s. 23-39.

Problematyka rozwoju gospodarczego była obecna co najmniej od momentu narodzin klasycznej ekonomii na przełomie XVIII i XIX wieku, choć przez długi okres rozumienie samego rozwoju zawężano w tym przypadku do kategorii wzrostu. Dopiero osiągnięcia tzw. ekonomii rozwoju sprawiły, że w badaniach nad przemianami gospodarczo-społecznymi zaczęto dostrzegać poważne znaczenie także czynników jakościowych dla postępu. Celem artykułu jest prześledzenie procesu ewolucji, jaki przeszła ekonomia rozwoju od swoich narodzin do chwili obecnej, ponieważ taka nauka płynąca z historii pozwala mądrzej patrzeć w przyszłość i budować strategie rozwoju adekwatniejsze do rzeczywistych problemów i celów społecznych. Daje to również tym samym mocne podstawy do określenia paradygmatu współczesnego rozwoju gospodarczo-społecznego.

- Adam Zadroga, *Kościół wobec problemów rozwoju Afryki*, w: *Afryka – o godność życia*, red. K.A. Kłosiński, Wydawnictwo KUL, Lublin 2012, s. 23-39.

Celem artykułu jest przedstawienie stanowiska Kościoła wobec współczesnych problemów towarzyszących rozwojowi Afryki. W pierwszej kolejności opisuję specyfikę misji Kościoła wobec afrykańskiego kontynentu. Następnie w trzech kolejnych punktach prezentuję dostrzegane przez Kościół problemy i wyzwania, przed którymi stoi Afryka; ukazuję źródła nadziei dla tego regionu oraz drogi prowadzące do jego integralnego rozwoju.

- Adam Zadroga, *Przemiany demograficzne Polski i ich społeczno-gospodarcze skutki. Zarys problemu*, „Cywilizacja” (54)2015, s. 68-73.

W tym krótkim artykule przeglądowym prezentuję wybrane dane statystyczne związane ze zmianami demograficznymi, które pociągają za sobą szereg skutków dla polskiej gospodarki i całego społeczeństwa. Sytuacja demograficzna danego państwa wyznacza bowiem zasoby jego potencjału ludzkiego i ma fundamentalny wpływ na jego rozwój społeczno-gospodarczy. Dlatego tak ważna jest znajomość kierunków procesów demograficznych zachodzących w społeczeństwie. Jest to niezbędny warunek poszukiwania skutecznych rozwiązań w zakresie aktualnych i przyszłych wyzwań społecznych i gospodarczych. Szczególnie jest to istotne dla instytucji odpowiedzialnych za kształtowanie i realizację polityki społeczno-gospodarczej, a zwłaszcza w kontekście opracowywania wszelkiego rodzaju dokumentów planistycznych zawierających rekomendacje działań, strategię oraz plany operacyjne implementacji proponowanych rozwiązań.

- Adam Zadroga, *Ewolucja teorii ekonomii rozwoju w XX wieku: od kategorii wzrostu gospodarczego do koncepcji zrównoważonego rozwoju*, „Kwartalnik Kolegium Ekonomiczno-Społecznego. Studia i Prace” (2)2016, s. 117-135.

Przedmiotem artykułu są teorie gospodarcze, które powstały na gruncie ekonomii rozwoju XX wieku. Ich wartość poznawcza i aplikacyjna stanowi problem badawczy. Celem jest przedstawienie ewolucji tych koncepcji i ich ocena. Posłużono się metodą historyczno-opisową i porównawczą. Materiał badawczy stanowiły źródła i opracowania z zakresu historii myśli ekonomicznej. Wykorzystano literaturę obcojęzyczną i rodzimą. W artykule stawiam tezę, że w obliczu wciąż aktualnych kwestii rozwojowych odwołanie się do źródeł historycznych, ich właściwe odczytanie i zinterpretowanie, pozwala formułować istotne wnioski dla teraźniejszości i wyznaczać trafniejsze cele na przyszłość. Stwarza to szansę, by uniknąć błędów w bieżącej polityce społeczno-gospodarczej. Przeprowadzone analizy pozwoliły stwierdzić, że (1) początkowo rozumienie rozwoju ekonomicznego zawężano do kategorii wzrostu gospodarczego. Z czasem nastąpiło (2) przejście do kategorii rozwoju społeczno-gospodarczego. Następnie doszło do (3) wyodrębnienia się w latach pięćdziesiątych XX wieku nowej subdyscypliny ekonomicznej – ekonomii rozwoju. Jej dorobek przyczynił się do uwzględniania społecznych uwarunkowań rozwoju gospodarczego we współcześnie dominujących koncepcjach. Najpopularniejszą jest idea zrównoważonego rozwoju.

- Adam Zadroga, *Zagadnienie rozwoju społecznego i jego miejsce w zintegrowanym systemie polityki społeczno-gospodarczej*, w: *Rozwój we współczesnym świecie: uwarunkowania, wyzwania, perspektywy*, red. J. Osiński, M. Nawrot, M. Ostrowska, M. Pachocka, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2016, s. 19-30.

Artykuł podejmuje kwestię rozumienia kategorii rozwoju społecznego jako zasadniczego pojęcia opisującego dynamikę społeczną, problem zależności między celami gospodarczymi i społecznymi, a także ukazuje szczególną rolę polityki społecznej w procesie integracji tychże celów. Rozwijam w nim przede wszystkim tezę, że w zintegrowanym systemie polityki społeczno-gospodarczej ostatecznym celem gospodarowania jest rozwój (postęp) społeczny. Jego pełne rozumienie opiera się na dwóch komplementarnych ujęciach: woluntarystyczno-aksjologicznym i obiektywistycznym. W swej istocie jest on bowiem mieszanką zarówno intencjonalnych oddziaływań zgodnych z przyjętymi wartościami, ideami, wizjami, jak i wpływu obiektywnych procesów: kulturowych, politycznych, społecznych, gospodarczych. Zwrócenie uwagi na społeczne aspekty gospodarowania jest szczególnie ważne z punktu

widzenia państw podlegających procesowi transformacji. Artykuł ma charakter teoretyczny i został opracowany na podstawie analizy treści wybranej literatury przedmiotu. Stanowi podbudowę koncepcyjną do dalszych badań szczegółowych o charakterze empirycznym w zakresie współczesnych przemian społeczno-gospodarczych w Polsce.

- Adam Zadroga, *Sustainable development jako paradygmat rozwoju*, w: *Przestrzenie badawcze młodych naukowców: inspiracje, innowacje, wdrożenia*, red. R. Tabaszewski, K. Sawicki, A. Błachut, Wydawnictwo KUL, Lublin 2016, s. 11-24.

W procesie szeroko rozumianego rozwoju pojawiają się pewne komplikacje, które generują problemy ekonomiczne, społeczne i środowiskowe na całym świecie. Koncepcja zrównoważonego rozwoju (ang. *sustainable development*) jest obecnie postrzegana jako sposób na ograniczenie tych negatywnych skutków i wzmocnienie prorozwojowych tendencji w społeczeństwach. W tym artykule pokazuję, że paradygmat współczesnego rozwoju gospodarczo-społecznego oparty o ideę *sustainable development* staje się jedną z najpoważniejszych propozycji w ramach wielorakich prób określania kierunków dalszego postępu ekonomicznego i społecznego świata, poszczególnych państw i regionów. Koncepcja trwałego i zrównoważonego rozwoju nabiera współcześnie coraz większego znaczenia. Wieloaspektowe ujęcie postępu cywilizacyjnego społeczeństw w skali globalnej, regionalnej i lokalnej pozwala kształtować poziom jakości życia współczesnych i przyszłych pokoleń w sposób zbalansowany, tzn. nie naruszający właściwych proporcji między kapitałem ludzkim, społecznym, gospodarczym i przyrodniczym.

- Adam Zadroga, *Conditions, Standard and Quality of Life in a Study of Socio-Economic Development. An Attempt to Resolve the Problems of Definition*, „Roczniki Teologiczne” [English Version] (63)2016, z. 1 [„Zeszyt Pracy Socjalnej”], s. 69-76.

W ostatnich 30-40 latach nastąpiło wzmożone zainteresowanie badaniami nad zmianami społeczno-gospodarczymi. Tym samym nastąpiło odejście od mierzenia jedynie materialnego wymiaru rozwoju. Zaczęto używać takich kategorii badawczych, jak: konsumpcja, poziom życia, stopa życia, standard życia, dobrobyt ekonomiczny, zamożność, warunki życia, jakość życia, sposób życia, styl życia itp. Problemem, który napotyka się w dość bogatej literaturze przedmiotu, jest brak stosowania jednolitej terminologii. Podejmowane próby definiowania wymienionych wyżej pojęć należy uznać za nie w pełni satysfakcjonujące, ponieważ nie pozwalają one na przyjęcie jednoznacznych rozwiązań. Można jedynie wskazać pewne propozycje, które zawierają wiele istotnych cech sprzyjających badaniu społecznego wymiaru przemian gospodarczych. Celem artykułu jest próba rozstrzygnięcia problemów definicyjnych trzech podstawowych kategorii związanych z badaniem zmian społeczno-ekonomicznych, którymi są: warunki życia, poziom życia i jakość życia.

2) Ekonomia społeczna

Do moich osiągnięć naukowych w zakresie ekonomii społecznej zaliczam następujące publikacje (porządek chronologiczny):

- Adam Zadroga, *Ekonomia społeczna i wykluczenie społeczne w kontekście współczesnych przemian społeczno-gospodarczych*, w: *Zarządzanie i finanse sektora publicznego*, [Monografie i Opracowania 595], red. K. Jarosiński, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2014, s. 167-180.

Celem niniejszego artykułu jest analiza powiązań istniejących między potencjałem tkwiącym w ekonomii społecznej a problemami związanymi z wykluczeniem społecznym. Przeprowadzony dyskurs poparto prezentacją wybranych „dobrych praktyk” w tym zakresie. Szerszym tłem rozważań są współczesne przemiany społeczne, w niektórych aspektach prowadzące do nasilania się zjawiska marginalizacji. Opracowanie ma charakter teoretyczny i oparte jest na metodzie *desk research*, pozwalającej dokonać stosownych badań literatury przedmiotu.

- Adam Zadroga, *Przedsiębiorczość społeczna jako forma realizacji chrześcijańskiego etosu pracy*, w: *Etos pracy drogą dojrzenia człowieka* (seria: Człowiek – Rodzina – Społeczeństwo, 27), red. J. Podzielny, Opole 2017, s. 71-82.

Celem artykułu jest ukazanie przedsiębiorczości społecznej jako płaszczyzny realizacji chrześcijańskiego etosu ludzkiej pracy w życiu takich grup społecznych, jak: ludzie młodzi, osoby z niepełnosprawnością czy wykluczeni społecznie (bezdomni, długotrwale bezrobotni). Specyficzna dla chrześcijaństwa wizja ludzkiej pracy streszcza się i najpełniej wyraża się w kategorii „Ewangelii pracy”, której wielkim entuzjastą i propagatorem był m.in. św. Jan Paweł II. To właśnie do jego nauczania na ten temat, zawartego przede wszystkim w encyklice *Laborem exercens*, szeroko odwołuję się przy realizacji tak sformułowanego zadania badawczego. Tekst podzielony jest na trzy części. W pierwszej omawiam pojęcie Ewangelii pracy – jego zasadność i rozumienia. Druga część dotyczy przedsiębiorczości społecznej – wyjaśniam, czym ona jest i jakie są jej główne cele. Natomiast w ostatniej części przedstawiam trzy przykłady podmiotów ekonomii społecznej (spółdzielnia socjalna „Warszawa”, ZAZ w Wąbrzeźnie i fundacja „Domy Wspólnoty Chleb Życia” w Jankowicach) w celu opisanego tego, jak w praktyce można realizować założenia chrześcijańskiego etosu pracy w kontekście przedsiębiorczości społecznej.

3) Polityka społeczna

Do moich osiągnięć naukowych w zakresie polityki społecznej zaliczam następujące publikacje (porządek chronologiczny):

- Adam Zadroga, *Proces starzenia się społeczeństwa polskiego jako wyzwanie dla polityki społecznej państwa*, w: *Zmieniający się świat. Perspektywa demograficzna, społeczna i gospodarcza*, red. J. Osiński, M. Pachocka, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2013, s. 537-548.

Proces starzenia się społeczeństwa stanowi jedno z największych współczesnych wyzwań. Można mu sprostać pod warunkiem, że się zrozumie problemy starszych ludzi, dostrzeże się implikacje starzenie się ludności oraz jeśli w porę zaproponuje się i skutecznie wdroży określone rozwiązania w zakresie polityki społecznej. W związku z tym rośnie także zapotrzebowanie na podejmowanie badań naukowych podejmujących wskazane kwestie. Artykuł wychodzi naprzeciw tego typu oczekiwaniom. Skupiam się w nim na wskazanym powyżej problemie z punktu widzenia państwa jako tego podmiotu, dla którego w głównej mierze będą wzrastały zadania w zakresie polityki społecznej. Najpierw dokonuję próby oceny obecnego stanu polityki społecznej państwa wobec starzejącego się społeczeństwa, następnie określam cele modernizacyjne modelu tejże polityki, by na koniec wskazać adekwatne do zakładanych celów – postulaty działań.

- Adam Zadroga, *Polityka społeczna Unii Europejskiej za 25 lat. Przyczynek do dyskusji*, „Roczniki Teologiczne” (61)2014, z. 1 [„Zeszyt Pracy Socjalnej”] s. 103-109.

Przedmiotem analiz tego artykułu jest – postulowany przeze mnie – kształt polityki społecznej Unii Europejskiej za 25 lat. W punkcie wyjścia krytycznej ocenie poddaję możliwość osiągnięcia jednolitego modelu socjalnego w Europie – czegoś na kształt „europejskiego *welfare state*”. Moim zdaniem jest to scenariusz nie tylko nierealny, ale także społecznie szkodliwy. Dlatego jako alternatywne rozwiązanie przedstawiam założenia oraz konsekwencje przyjęcia liberalnego (marginalnego) podejścia do polityki społecznej.

- František Drozd, Adam Zadroga, *Specialized Social Counseling – Key Elements*, „Roczniki Teologiczne” [English Version] (63)2016, z. 1 [„Zeszyt Pracy Socjalnej”], s. 39-46.

Celem artykułu jest wskazanie i ogólna charakterystyka kluczowych elementów procesu doradztwa społecznego. Przy realizacji tak postawionego zadania – oprócz fachowej literatury przedmiotu – wykorzystałem doświadczenie zawodowe mojego współautora: František Drozd od kilkunastu lat prowadzi praktykę doradztwa społecznego na Słowacji. Zdobyta przez ten czas wiedza pozwoliła mu określić w sposób kompetentny zasadnicze czynniki procesu doradczego. Są to: (1) odpowiednie warunki zewnętrzne i uwzględnienie czynnika czasu; (2) właściwie przeprowadzona rozmowa doradcza; (3) zawarcie stosownego kontraktu z klientem i umiejętne zakończenie procesu doradczego oraz (4) przestrzeganie zasad etycznych w relacji doradczej.

- Agnieszka Zaborowska, Adam Zadroga, *Koncepcja zintegrowanego poradnictwa specjalistycznego*, w: *Krajowe i międzynarodowe konteksty polityki społecznej [National and International Contexts of Social Policy]*, red. J. Auleytner, Wydawnictwo WSP im. J. Korczaka, Warszawa 2016, s. 467-478.

Artykuł ma charakter teoretyczno-koncepcyjny. Został opracowany przy użyciu metody analizy literatury przedmiotu, źródeł zastanych oraz wywiadu. Odwołując się do zebranych informacji o obecnym kształcie poradnictwa specjalistycznego w Polsce oraz w oparciu o ogólniejsze przesłanki związane z potrzebą podniesienia jakości usług społecznych, razem z dr Agnieszką Zaborowską wypracowaliśmy koncepcję zintegrowanego poradnictwa

specjalistycznego, którego model obejmuje wprowadzenie trzech komponentów: innowacyjnego standardu poradnictwa specjalistycznego, nowych rozwiązań organizacyjno-systemowych oraz uzupełnienie kompetencji liderów poradnictwa.

4.3. Udział w projektach badawczych i stażach naukowych

Na mój rozwój naukowy po doktoracie duży wpływ miały doświadczenia związane z realizacją projektów badawczych. Trzy z nich powiązane były jednocześnie z udziałem w stażach w zagranicznych ośrodkach naukowych. Były to:

- a) Projekt badawczy pt. *Etyczne podstawy ekonomii wolnorynkowej* w ramach stażu w The Acton Institute for the Study of Religion and Liberty, Grand Rapids, MI, USA, 10-18 czerwca 2010.
- b) Projekt badawczy pt. *Katolicka myśl ekonomiczno-społeczna a współczesna ekonomia* w ramach stażu naukowego w Katolickim Uniwersytecie w Ružomberku (Słowacja); Wydział Pedagogiki; Katedra Nauk Społecznych i Katolickiej Nauki Społecznej (01.07-30.09.2012). W czasie tego stażu analizowałem literaturę przedmiotu dotyczącą porównania teorii ekonomii głównego nurtu z katolicką myślą ekonomiczno-społeczną oraz pracowałem nad koncepcją monografii na ten temat, którą ostatecznie przygotowałem i wskazałem jako zasadnicze osiągnięcie naukowe w procesie ubiegania się o nadanie stopnia doktora habilitowanego.
- c) Projekt badawczy pt. *Research in business ethics in various cultures and regions of the world and also in religious-moral traditions* w ramach stażu naukowego w The Nanovic Institute for European Studies, The University of Notre Dame, USA 18.05-22.06.2013.

Ponadto realizowałem:

- d) Projekt badawczy pt. *Kościół wobec problematyki rozwoju gospodarczo-społecznego* w ramach dotacji MNiSW dla młodych naukowców w roku 2011.
- e) Projekt badawczy pt. *Człowiek – Społeczeństwo – Gospodarka. Perspektywa odpowiedzialności społecznej* sfinansowany w ramach projektu „Najlepsze praktyki” w strategicznej transformacji KUL (2011-2013). Efektem jest opracowanie zbiorowe pod wyżej wymienionym tytułem, które współredagowałem.
- f) Badania statutowe Katedry Życia Społecznego Rodziny (KUL, Instytut Nauk o Rodzinie i Pracy Socjalnej) pt. *Społeczne aspekty rozwoju i wspierania rodziny* (2012-2014) oraz *Polityka społeczna i praca socjalna na rzecz rodziny* (2015-2017).

Jak już wyżej wspomniałem, aktualnie podejmuję badania – jako kierownik projektu – w ramach **grantu z Narodowego Centrum Nauki**, zdobytego w konkursie Opus 13 (umowa nr UMO-2017/25/B/HS1/01522); temat: *Normatywne i aksjologiczne uwarunkowania przedsiębiorczości społecznej w perspektywie katolickiej nauki społecznej*.

4.4. Wystąpienia na konferencjach naukowych i udział w wydarzeniach popularyzujących naukę

Po doktoracie brałem aktywny udział (z referatem) w 31 konferencjach naukowych (szczegółowy wykaz w załączniku nr 4). Trzy razy występowałem w zagranicznych ośrodkach naukowych (raz w Rzymie i dwa razy w Popradzie). Pozostałe referaty wygłaszałem w czasie krajowych konferencji organizowanych przez ośrodki naukowe m.in. w Warszawie, Łodzi, Krakowie, Katowicach, Opolu. Pozostała część moich wystąpień miała miejsce na KUL. Ponadto przygotowałem 19 wystąpień o charakterze popularnonaukowym w ramach Lubelskiego Festiwalu Nauki w latach 2009-2014.

4.5. Nagrody i wyróżnienia o charakterze naukowym

- Nagroda Rektora Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II za wyróżniającą się rozprawę doktorską (2009).
- Stypendium Rektora Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie dla najlepszych doktorantów w 2012/2013 i 2013/2014.
- Nagroda zespołowa Rektora Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie (stopnia pierwszego) w dziedzinie działalności naukowej za publikację pt. „Zarządzanie i finanse podmiotów sektora publicznego” (2015).

Adam Ładwożo